

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi AMK

Sosiaalinen kuntoutus vammaisten osallisuuden tukena

Integroiva kirjallisuuskatsaus

Alina Repo

Opinnäytetyö, maaliskuu 2025

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Maaliskuu 2025
Sosiaalialan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600

Tekijä
Alina Repo

Nimeke

Sosiaalinen kuntoutus vammaisten osallisuuden tukena – Integroiva kirjallisuuskatsaus

Tiivistelmä

Sosiaalinen kuntoutus on keskeinen keino edistää vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa. Sen tavoitteena on vahvistaa yksilön toimintakykyä ja mahdollisuuksia osallistua sosiaaliseen elämään ja yhteisöön. Opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää, kuinka sosiaalinen kuntoutus voi edistää vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi oli tavoitteena tarkastella ja analysoida tutkimustietoa sosiaalisen kuntoutuksen menetelmistä ja käytännöistä, tunnistaa keskeisiä esteitä ja haasteita sekä selvittää millaisia mahdollisuuksia sosiaalisessa kuntoutuksessa on.

Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus ja se toteutettiin integroivana kirjallisuuskatsauksena. Tutkimusaineisto koostui kolmesta väitöskirjasta, kahdesta tutkimusraportista ja yhdestä tutkimusartikkelista. Tutkimuskohteet analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä teemoitellen.

Aineistosta nousi esille sosiaalisen kuntoutuksen merkitys vammaisten henkilöiden osallisuuden edistämiseksi. Palvelun matala kynnys, vertaistuki ja yksilöllinen tuki vahvistivat osallisuuden kokemusta. Tulokset osoittivat myös moniammatillisen yhteistyön ja yhteiskunnallisten rakenteiden merkityksen osallisuuden tukemisessa. Erityisesti vertaistuen todettiin vahvistavan yhteisöllisyyttä ja toimijuutta. Sosiaalinen kuntoutus voi myös purkaa ennakkoluuloja ja edistää esteettömyyttä, mikä tukee vammaisten henkilöiden yhdenvertaista osallistumista yhteiskuntaan.

Kieli
suomi

Sivuja 53
Liitteet 1
Liitesivumäärä 4

Asiasanat
Sosiaalinen kuntoutus, osallisuus, vammaispalvelut

THESIS
March 2025
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author

Alina Repo

Title

Social rehabilitation as support for the inclusion of people with disabilities – Integrative literature review

Abstract

Social rehabilitation is a key means of promoting the inclusion of people with disabilities in society. Its goal is to strengthen an individual's functional capacity and opportunities to engage in social life and the community. The aim of this thesis was to explore how social rehabilitation can enhance the inclusion of people with disabilities in society. Additionally, the goal was to examine and analyze research data on the methods and practices of social rehabilitation, identify key barriers and challenges, and explore the opportunities available within social rehabilitation.

This thesis was a qualitative study and was conducted as an integrative literature review. The research data consisted of three dissertations, two research reports, and one research article. The research subjects were analyzed using data-based content analysis, with themes identified.

The analysis highlighted the importance of social rehabilitation in promoting the inclusion of people with disabilities. The low threshold for the service, peer support, and individualized assistance strengthened the experience of inclusion. The results also emphasized the importance of multidisciplinary collaboration and societal structures in supporting inclusion. Peer support was found to enhance community and agency. Social rehabilitation can also challenge prejudices and promote accessibility, which supports the equal inclusion of people with disabilities in society.

Language

Finnish

Pages 53

Appendices 1

Pages of Appendices 4

Keywords

Social rehabilitation, inclusion, disability services

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Vammaispalvelut.....	6
2.1	Vammaisuuden määrittely	6
2.2	Vammaisten henkilöiden palvelutarve	9
2.3	Vammaispalvelujen eri muodot ja niiden saatavuus	11
3	Sosiaalinen kuntoutus.....	13
3.1	Käsitteet, tavoitteet ja käytännöt	13
3.2	Sosiaalisen kuntoutuksen rooli vammaisten elämässä.....	16
4	Osallisuus	17
4.1	Osallisuuden määritelmä	17
4.2	Vammaisten osallisuuden tukeminen ja yhteiskunnallinen merkitys ..	19
4.3	Esteettömyyden vaikutus vammaisten osallisuuteen	20
5	Aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset.....	22
6	Opinnäytetyön tehtävä ja tutkimuskysymykset	23
7	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	24
7.1	Laadullinen tutkimus	24
7.2	Kirjallisuuskatsauksen prosessi	26
7.3	Aineiston haku ja valinta	28
7.4	Aineiston analyysi	32
8	Tulokset	37
8.1	Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät osallisuuden tukena	37
8.2	Vertaistuki ja yhteisön merkitys osallisuudelle	39
8.3	Itsemääräämisoikeus ja vaikutusmahdollisuudet kuntoutuksessa	40
8.4	Osallisuuden esteet ja haasteet kuntoutuksessa	43
9	Pohdinta.....	45
9.1	Johtopäätökset	45
9.2	Luotettavuus ja eettisyys	48
9.3	Opinnäytetyön prosessi ja ammatillinen kasvu	51
9.4	Jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuudet.....	53
	Lähteet.....	54

Liitteet

Liite 1 Kirjallisuuskatsauksen tutkimuskohteet

1 Johdanto

Mahdollisimman suuren itsenäisyyden saavuttamiseksi ja säilyttämiseksi vammaiset henkilöt tarvitsevat usein erilaisia kuntoutuspalveluita, näillä tuetaan osallisuutta yhteiskunnassa (27/2016, Yleissopimus vammaisten oikeuksista). Sosiaalinen kuntoutus on toimintakyvyn vahvistamista ja itsenäisen elämän tukemista. Se ei tarkoita vain arkea helpottavia palveluja, vaan aktiivista muutostyöskentelyä, joka edistää osallistumista ja sosiaalista toimintakykyä. (Kananaja 2012, 35.) Osallisuus kuuluu kaikille, ja jokaisella tulisi olla mahdollisuus täyttää perustarpeensa, kuten osallistua yhteisön toimintaan ja tuoda esiin omaa osaamistaan (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, 21).

Opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää, kuinka sosiaalinen kuntoutus voi edistää vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella ja analysoida tutkimustietoa sosiaalisen kuntoutuksen menetelmistä ja käytännöistä, tunnistaa keskeisiä esteitä ja haasteita sekä selvittää millaisia mahdollisuuksia sosiaalisessa kuntoutuksessa on. Opinnäytetyö keskittyi sosiaalisen kuntoutuksen menetelmiin, jotka edistävät vammaisten henkilöiden osallisuutta. Lisäksi työ keskittyi vammaisten henkilöiden osallisuuden kokemisen tarkasteluun sekä yhteiskunnassa esiintyvien osallisuuden esteiden tunnistamiseen.

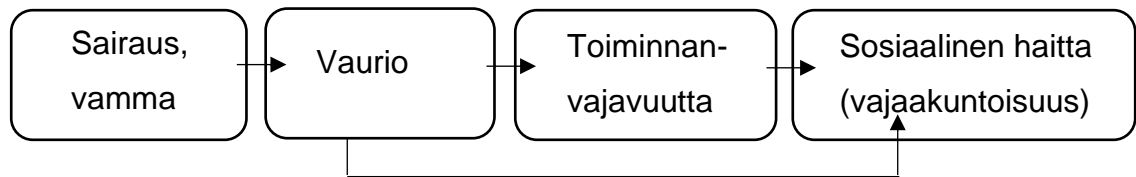
Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä toimi laadullinen sisällönanalyysi ja opinnäytetyön prosessissa hyödynnettiin kirjallisuuskatsauksen prosessia. Tutkimusaineisto koostui kolmesta väitöskirjasta, jotka sisältävät tietoa vammaisten osallisuuden ja kuntoutuksen merkitystä, kahdesta tutkimusraportista, jotka käsittelevät vammaisten osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa sekä yhdestä tutkimusartikkelista, joka kuvaa sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautumista ja sosiaalisen kuntoutuksen eri menetelmiä. Tutkimusaineisto analysoitiin teemoitellen. Opinnäytetyön tulokset voivat toimia hyödyllisenä tietona sosiaalialan ammattilaisille ja muille aiheesta kiinnostuneille, jotka haluavat kehittää vammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksia ja palveluita.

2 Vammaispalvelut

2.1 Vammaisuuden määrittely

Käsitteet vammainen henkilö ja vammaisuus ovat merkitykseltään epätarkkoja sekä arkikielessä että lainsäädännössä. Vammaisuuden, vaikeavammaisuuden, vajaakuntoisuuden ja työkyvyttömyyden määritelmät ja kriteerit eivät ole yhtenäisiä tai yleispäteviä. Esimerkiksi käsitteet vammainen-vammaton ja terve-sairas sekoitetaan usein toisiinsa, vaikka usein vain vamman alkuvaiheessa kyse on sairaudesta. Useimmat sairaudet paranevat ilman, että ne jättävät pysyvän vamman tai vaurion. Jos sairauden hoidon jälkeen henkilölle jää pysyvä toimintakyvyn vaje ilman kroonista sairautta, häntä pidetään terveenä, mutta vammaisena. On myös tärkeä tiedostaa, että vammainen ei ole normaalin vastakohta, epänormaali. (Somerkivi 2000, 36.) Vammaisuuden käsite on laaja ja sitä määritellään monin eri tavoin.

Somerkiven (2000) mukaan Maailman Terveysjärjestön, WHO:n mallia sairauden, vian tai vamman seurannaisvaikutuksista (1980) käytetään laajalti sairauden ja vamman määrittelyssä, vaikka sen ensisijainen tarkoitus on toimia luokituksen perustana, ei teoreettisena mallina. Malli jakaa sairauden vaikutukset kolmeen tasoon: vaurio, toiminnanvajavuus ja sosiaalinen haitta tai vajaakuntoisuus (kuvio 1). Vaurio tarkoittaa fyysistä tai psyykkistä poikkeamaa tai puutosta elimistössä, ja se on sairauden tai vamman ensimmäinen seuraus. Toiminnanvajavuus syntyy, kun vaurio heikentää yksilön kykyä suorittaa normaaleja toimintoja, kuten kehon hallintaa tai kommunikointia. Kolmannessa vaiheessa vammaisuus ilmenee, kun yksilö kohtaa yhteiskunnan vaatimukset, joita on asetettu terveille ihmisille. Sosiaalinen haitta syntyy, kun toimintarajoitteet estävät tai vaikeuttavat yksilön osallistumista yhteisön toimintaan, esimerkiksi liikkumisessa tai vuorovaikutuksessa. Se kuvaa ristiriitaa yksilön kykyjen, omien odotusten ja yhteiskunnan vaatimusten välillä, ja tuo esiin vammaisuuden taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät vaikutukset. (Somerkivi 2000, 36–37.)

Kuvio 1. WHO:n malli sairauden, vian tai vamman seurannaisvaikutuksista (Somerkivi 2000, 37).

WHO:n mallia on kuitenkin kritisoitu sen kapeakatseisuudesta, luonnontieteellisten näkökulmien ylikorostamisesta ja normatiivisuudesta. Se huomioi vain lääketieteellisesti todetun sairauden tai vamman sosiaaliset seuraukset, jättäen kokemuksellisen puolen huomiotta. Yksi keskeinen ongelma on biologisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden suhde. Sosiaalinen haitta nähdään yksilön ongelmana, eikä ympäristön vaikutuksia analysoida. Malli voi myös virheellisesti tulkita sosiaalisia ongelmia sairauden seurauksiksi, vaikka ne saattavat olla sairauden taustatekijöitä. Ympäristö nähdään muuttumattomana normeina antajana, eikä sen roolia tarkastella dynaamisesti. Lisäksi malli jättää huomioita sairausprosessin kehityksen ajan myötä ja korostaa vain vaurioon liittyviä kielteisiä vaikutuksia. (Somerkivi 2000, 37–38.)

Vammaispalvelulain (675/2023) 2 §:n mukaan vammaisen henkilö on sellainen, jolla on pitkäaikainen tai pysyvä toimintarajoite, joka johtuu vammasta tai sairaudesta. Tällaiset rajoitteet voivat olla fyysisiä, kognitiivisia, psyykkisiä, sosiaalisia tai aisteihin liittyviä, ja ne yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa voivat estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Itsensä toteuttaminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus voivat vaatia erityisten palveluiden saamista, jotta nämä henkilöt voivat elää itsenäistä elämää. (675/2023, VPL.)

Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksessa (27/2016) vammaisen henkilön määritelmä kuvaillaan kuin vammaispalvelulaissa. YK:n vammaisuuden määritelmä pohjautuu vahvasti oikeudelliseen näkökulmaan, mutta siinä on paljon yhteisiä piirteitä

vammaisuuden sosiaalisen mallin kanssa. Vammaisuuden sosiaalinen malli tarkastelee vammaisuutta sosiokulttuurisena käsitteenä. Mallin perusajatuksena on, että vammaisuus syntyy ensisijaisesti yhteiskunnan rakenteellisista esteistä. Tämä näkökulma korostaa vammaisten henkilöiden omaa toimijuutta, osallisuutta ja asiantuntijuutta heitä koskevissa asioissa. Sosiaalisen mallin mukaan vammaisuuden haasteet eivät johdu yksilöstä itsestään, vaan yhteiskunnan kyvyttömyydestä tarjota esteettömiä ja saavutettavia ympäristöjä. Tässä ajattelutavassa vammaisuutta ei nähdä yksilön ominaisuutena, vaan se muodostuu suhteessa esteelliseen yhteiskuntaan. (Nurmi-Koikkalainen 2017, 10–12.)

Vammaisuus on ilmiö, joka koskettaa kaikkia, mutta samalla tuntuu monille etäiseltä ja vieraalta. Useimmat ihmiset mieltävät sen marginaaliseksi asiaksi, jota ei ajatella omalle kohdalle osuvaksi. Vain harvalla vammaisuus on synnynnäistä, sillä suurin osa ihmisistä kohtaa toimintakyvyn heikkenemisen vasta ikääntyessään. Vanhuus tuo mukanaan fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia muutoksia. Nyky-yhteiskunnassa vammaisuus on entistä näkyvämpää. Lapset altistuvat aiempia sukupolvia herkemmin ympäristön vaikutuksille, kuten astmalle, tai saavat diagnooseja, joiden myötä heidän toimintaansa säädellään esimerkiksi lääkityksellä. Lisäksi media tuo esille onnettomuuksia, sotia ja luonnonkatastrofeja, jotka aiheuttavat vammautumisia ympäri maailmaa. Vaikka vammaisuus on osa arkea monin tavoin, sen mahdollisuus omassa elämässä halutaan usein sivuuttaa. (Vehmas 2005, 11–12.)

Maailman terveysjärjestön mukaan vammaisuus on osa ihmisyyttä. Arviolta 1,3 miljardia ihmistä eli noin 16 prosenttia maailman väestöstä kokee tällä hetkellä merkittävää vammaisuutta. (World Health Organization 2025.)

Ihanneyhteiskunnassa vammaisten erillinen määrittely ja huomioiminen olisi tarpeetonta, sillä kaikilla olisi rajoituksetta pääsy tarvitsemiinsa palveluihin ja resursseihin. Ihmisten erilaisuus olisi ilmeinen osa yhteiskuntaa, eikä poikkeavuuksia pidettäisi kielteisinä. Tämä estäisi yksilöiden leimautumisen ja syrjäytymisen, koska ketään ei arvioitaisi normista poikkeavaksi. (Vehmas 2014, 86.)

2.2 Vammaisten henkilöiden palvelutarve

Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta tuetaan monenlaisilla palveluilla. Sosiaalihuoltolain mukaisesti tarjotaan yleisiä palveluja ja tukitoimia, jotka on suunnattu kaikille ja joiden tavoitteena on vahvistaa peruspalveluita sekä ennaltaehkäistä korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Vammaispalvelut puolestaan ovat erityispalveluita, joita myönnetään silloin, kun muut ensisijaisesti palvelut eivät riitä vastaamaan vammaisen henkilön yksilöllisiin, vammasta tai sairaudesta johtuviin avuntarpeisiin. (Invalidiliitto 2025a.) Vammaispalveluiden tavoitteena on mahdollistaa käyttäjilleen tavanomainen elämä toimintarajoitteista huolimatta. Tavanomainen elämä koostuu arkisista toiminnoista, joita ihmiset tekevät säännöllisesti. Näiden toimintojen helpottamiseksi ja joskus myös turvaamiseksi tarvitaan erilaisia palveluita. (Kurki, Jylhä & Kekoni 2021, 226–227.)

Vammaispalvelut tukevat vammaisten henkilöiden arkea ja itsenäistä elämää. Ne kattavat muun muassa asumisen, apuvälineet sekä liikkumisen arjessa, kuten asioinnin, koulunkäynnin, työnteon ja harrastukset. Palvelut myönnetään yksilölliset tarpeen perusteella, ja niiden keskiössä on arjen toimijuus. Vammaispalvelut eroavat esimerkiksi ikääntyneiden palveluista siinä, että vammaisilla henkilöillä on usein subjektiivinen oikeus palveluihin. Tämä tarkoittaa, että kunnalla on velvollisuus järjestää palvelu riippumatta määrärahoista, mikäli asiakas täyttää lain mukaiset myöntämiskriteerit. Vammaispalveluissa ja -palveluiden eri toimintatasoihin. Oikeus päättää omista asioistaan on myös asiakasturvallisuuteen liittyvä tekijä, joka on merkittävä lähes kaikissa vammaispalveluiden järjestämiseen liittyvissä kysymyksissä. (Kurki ym. 2021, 227.)

Vammaispalveluiden taustalla on lainsäädäntö, joka määrittelee palveluiden järjestämisen periaatteet ja turvaa vammaisten henkilöiden oikeuden tarvitsemiinsa tukitoimiin. Vammaispalvelulain (675/2023) mukaisia tukitoimia ja palveluja järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa tarpeeksi ja hänelle sopivia tukitoimia tai palveluja muun lain nojalla. Kehitysvammaisten erityishuoltolain

(519/1977) mukaisia palveluja annetaan niille, joiden kehitys tai henkinen toiminta on häiriintynyt tai estynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun vian, sairauden tai vamman vuoksi. Kehitysvammahuollon ja vammaispalvelujen asiakkaat eivät muodosta yhtenäistä ryhmää, vaan asiakkaiden tilanteet ja palvelutarve vaihtelevat yksilöllisesti esimerkiksi elämänvaiheesta, vammatyypistä ja elämäntilanteesta johtuen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023a).

Vammaispalvelulain (675/2023) 3 § kattaa vammaisen henkilön osallisuuden tukemisen asiakasprosessissa. Vammaisen henkilön osallisuutta on tuettava hänen ikänsä, toimintakykynsä ja kehitysvaiheensa sekä elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla. Vammaispalveluissa osallisuutta ja kuulluksi tulemistä voidaan vahvistaa jaetun asiantuntijuuden periaatteella. Tämä tarkoittaa, että ammattilaisen ohella myös vammaisen henkilö itse sekä hänen perheensä nähdään asiantuntijoina. (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 184.)

Tarvittaessa vammaista henkilöä on myös tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa. (675/2023, VPL.)

Vammaispalvelulain (675/2023) tarkoituksena on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallistumista ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä. Laki tukee vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Se myös turvaa vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Palvelut, joita vammaisen henkilö tarvitsee, riippuu hänen henkilökohtaisesta tukensa tarpeesta ja ne määritellään palvelutarpeen arvioinnilla, jonka tekemisestä vastaa sosiaalihuollon ammattihenkilöstö. (675/2023, VPL.)

THL:n työpaperissa 26/2024 *Vammaispalvelut hyvinvointialueilla syksyllä 2023* korostetaan, että vammaispalvelujen asiakkaiden ja sosiaalialan työntekijöiden on tärkeää ymmärtää hyvinvointialueen organisaatorakenteen vaikutus palveluihin ja työhön. Vammaispalveluiden rooli, tehtävä ja viimesijaisuus eivät aina hahmotu selkeästi eri organisaatiomalleissa. Jos palveluiden merkitys jää epäselväksi, vammaiset henkilöt saattavat jäädä ilman heille kuuluvia tukitoimia. Haasteena on myös palveluiden todellinen integraatio kuntien tarjoamiin

palveluihin. Ilman toimivia kunnallisia palveluja, esteetöntä ympäristöä ja kestäväää asuntopolitiikkaa vammaispalveluiden tarve voi kasvaa tarpeettomasti. Vammaispalveluiden on aina perustuttava yksilölliseen tarpeeseen. Niiden tarkoituksena on kompensoida toimintarajoitteita ja mahdollistaa itsenäinen elämä. Vammaisten henkilöiden näkökulmasta on olennaista, että hyvinvointialueiden resurssit kohdennetaan oikein ja riittävässä määrin. Tämä toteutuu, kun palvelupäätökset perustuvat asiakkaan tarpeisiin, palvelut toteutetaan suunnitellusti ja kustannukset vastaavat toteutusta. (THL 2024, 115–116.)

2.3 Vammaispalvelujen eri muodot ja niiden saatavuus

Hyvinvointialueen on järjestettävä vammaiselle henkilölle tarvittavia palveluja, jos hänen osallisuutensa, itsenäinen elämänsä tai yhdenvertaisuutensa ei muuten toteudu. Palveluiden saaminen ei ole riippuvainen diagnoosista, vaan henkilön yksilöllisistä tarpeista ja tilanteesta. Vammaisella henkilöllä on oikeus saada valmennusta esimerkiksi uusien taitojen oppimiseen, olemassa olevien taitojen vahvistamiseen tai elämänmuutoksiin sopeutumiseen, jos vastaavaa tukea ei ole tarjolla lääkinnällisenä kuntoutuksena. (675/2023, VPL.)

Hyvinvointialueen vastuulla on järjestää vammaisille henkilöille monipuolisia palveluja, kuten henkilökohtaista apua, osallisuuden tukea, tuettua päätöksentekoa sekä vaativaa moniammatillista tukea. Myös asumisen tuki, esteettömän asumisen mahdollistaminen ja lapsen asumisen tuki kuuluvat näihin palveluihin. Lisäksi alueen on tarjottava lyhytaikaista huolenpitoa, päivätoimintaa, työtoimintaa kehitysvammaisille, liikkumisen tukea sekä taloudellista tukea hengityslaitetta käyttäville henkilöille. Palvelujen saatavuudella turvataan vammaisten henkilöiden mahdollisuus elää mahdollisimman itsenäistä ja täysipainoista elämää. (675/2023, VPL.)

Vammaisella henkilöllä on oikeus erityiseen osallisuuden tukeen, jos hän tarvitsee toisen henkilön apua vuorovaikutuksessa tai vapaa-ajan toiminnassa.

Tuen tarkoituksena on varmistaa vammaisen osallistuminen myös silloin, kun hän ei kykene itsenäisesti tai tuettuna ilmaisemaan tahtoaan tai henkilökohtainen apu ei ole sopiva vaihtoehto. Tämä tuki sisältää ohjausta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä mieluisan vapaa-ajan toiminnan löytämisessä ja toteuttamisessa, ja sitä voidaan järjestää kodin ulkopuolella tai kotona vammaisen toiveiden mukaisesti. Tukea antaa ensisijaisesti sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö tai soveltuvan koulutuksen saanut henkilö, ja sen toteutuksessa on huomioitava vammaisen henkilön oma tahto, asiakassuunnitelma sekä elämäntilanne. (675/2023, VPL.)

Laki kehitysvammaisen erityishuollosta (519/1977) on säädetty turvaamaan erityishuoltoa niille henkilöille, joilla on synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi estynyt tai häiriintynyt kehitys tai henkinen toiminta, ja jotka eivät voi saada tarvitsemiaan palveluja muiden lakien nojalla. Se täydentää vammaispalvelulakia ja sosiaalihuoltolakia tarjoamalla erityistä tukea tilanteissa, joissa peruspalvelut eivät riitä vastaamaan henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Lain tarkoituksena on edistää itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä varmistaa laadukas ja riittävä moniammatillinen tuki. Sen avulla järjestetään vaativaa moniammatillista erityishuoltoa, kuten ympärivuorokautista palveluasumista, laitospalveluja ja kehitysvammapsykiatrista hoitoa, kun ne ovat välttämättömiä henkilön hyvinvoinnin turvaamiseksi. (519/1977, Laki kehitysvammaisten erityishuollosta.)

Vammaispalvelulain (675/2023) 5 §:n mukaan vammaispalveluiden saatavuus perustuu yksilöllisiin tarpeisiin ja jatkuvuuden turvaamiseen. Päätökset palveluista tekee aina virkasuhteessa oleva sosiaalihuollon ammattihenkilö, ja niiden on lähtökohtaisesti oltava voimassa toistaiseksi, ellei erityinen syy edellytä määräaikaista. Palveluiden on muodostettava yhtenäinen kokonaisuus, joka huomioi sekä vammaisen henkilön, että hänen perheensä tuen tarpeet. Palveluiden toteuttamisessa keskeistä on asiakkaan oikeus laadukkaaseen sosiaalihuoltoon sekä kielellisten, kulttuuristen ja kommunikointiin liittyvien tarpeidensa huomioiminen. (675/2023, VPL.)

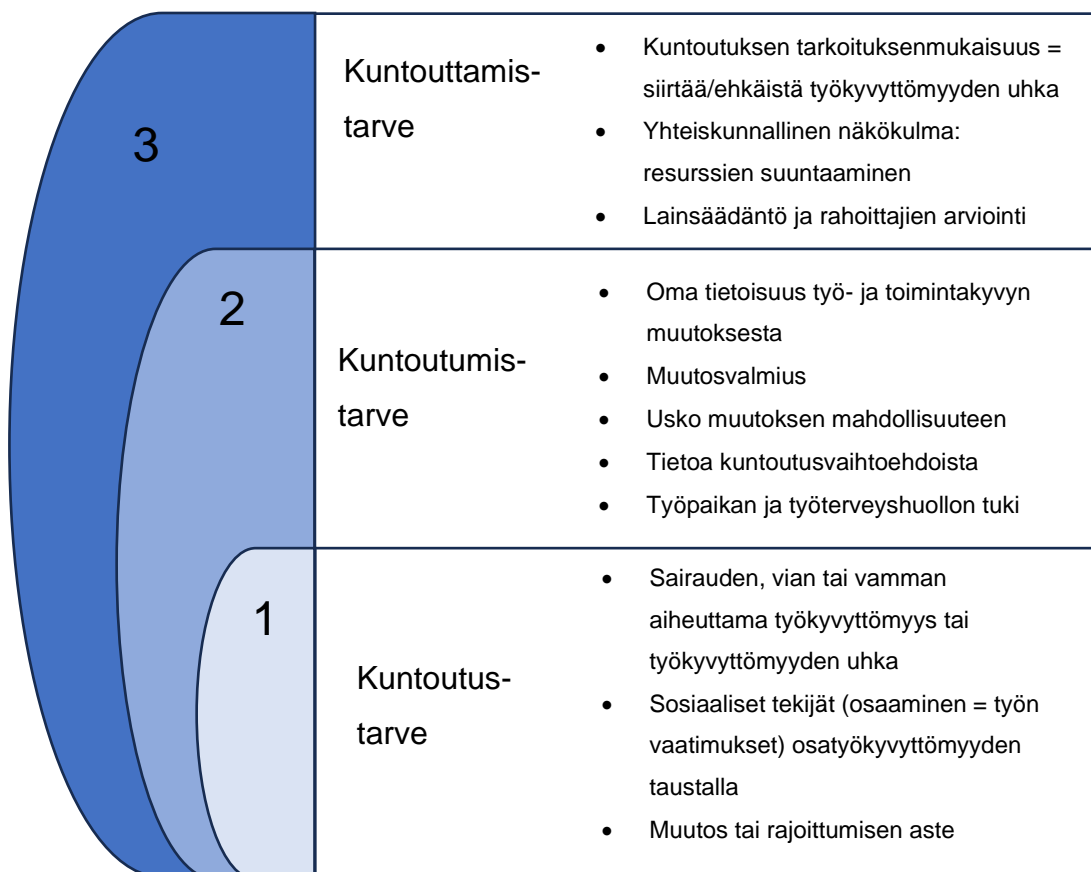
3 Sosiaalinen kuntoutus

3.1 Käsitteet, tavoitteet ja käytännöt

Kuntoutus määritellään kattavaksi kokonaisuudeksi, joka sisältää kaikki ne toimenpiteet, joiden tarkoituksena on vähentää vammaisuuden ja toimintarajoitteiden vaikutuksia sekä tukea vammaista henkilöä osallisuuden saavuttamisessa. Kuntoutuksen tarkoituksena ei ole vain tukea vammaisen sopeutumista yhteiskuntaan, vaan myös muuttaa ympäristöä ja yhteiskuntaa, jotta integraatio olisi mahdollinen. (Somerkivi 2000, 140.)

Kuntoutuksen perustelut liittyvät sekä yhteiskunnallisiin että yksilöllisiin hyötyihin. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta korostuvat sen taloudelliset vaikutukset sekä rooli työvoiman saatavuuden tukemisessa. Kuntoutus on osa järjestelmää, joka määrittelee, milloin yksilön siirtyminen työelämän ulkopuolelle on sekä hänen itsensä että yhteiskunnan kannalta perusteltua. Lisäksi kuntoutuksen tavoitteena on edistää ihmisten toimintakykyä ja sosiaalista selviytymistä, mikä osaltaan vähentää hoito-, huolto- ja sosiaaliturvamenoja. Kuviossa 2 kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta tarkastellaan resurssien kohdentamisen kannalta kuntoutustarpeen näkökulmasta. (Pensola, Kesseli, Shemeikka, Rinne & Notkola 2012, 21.)

Kuntoutus on keskeinen tekijä vammaisten yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämisessä ja itsenäisen elämän tukemisessa. Kuviossa 2 kuntoutustarve on määritelty laajemmin kuin pelkän vammaisuuden kautta, sillä toimintakyvyn ja työkyvyn rajoitukset voivat johtua myös sosiaalisista tekijöistä. Kuntoutus jaetaan yleisesti lääkinälliseen, ammatilliseen, sosiaaliseen ja kasvatukselliseen kuntoutukseen. (Pensola ym. 2012, 22.)

Kuvio 2. Kuntoutustarve, kuntoutumistarve ja kuntouttamistarve (Pensola ym. 2012, 22).

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan erityisesti sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalihuoltolain (1303/2014) 17 §:n mukaan sosiaalinen kuntoutus on tehostettua tukea, jota annetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen avulla. Sen tarkoituksena on vahvistaa henkilön sosiaalista toimintakykyä, ehkäistä syrjäytymistä ja edistää osallisuutta yhteiskunnassa. Sosiaalinen kuntoutus yhdistää yksilöllisen tuen ja toiminnalliset menetelmät, asiakkaalle laaditussa päätöksessä määritellään hänen tarpeisiinsa sopivat tukimuodot (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025).

Sosiaalinen kuntoutus sisältää yksilön sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen arvioinnin, valmennusta arjen hallintaan ja päivittäisistä toiminnoista selviytymiseen, ryhmämuotoista toimintaa sekä tukea ihmissuhteissa toimimiseen. Lisäksi siihen kuuluu kuntoutuksen liittyvä

neuvonta ja ohjaus, tarvittaessa eri kuntoutuspalveluiden yhteensovittaminen sekä muut toimet, jotka tukevat sosiaalista kuntoutumista. (1303/2014, SHL.)

Sosiaaliseen kuntoutukseen katsotaan kuuluvan monipuolisesti sosiaali-, terveys-, päihde-, mielenterveys- ja työllisyyspalveluita. Sosiaalinen kuntoutus nähdään asiakkaan tarpeista lähtevänä moniammatillisena ja monimuotoisena konkreettisena palveluna ja asiakkaan hankalaan elämäntilanteeseen paneutumisenä asiakkaan edun mukaisesti. Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään etenkin edistämään asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä. (THL 2016, 5.) Sosiaalinen toimintakyky muodostuu yksilön, hänen sosiaalisen verkostonsa, ympäristönsä, yhteisönsä ja yhteiskunnan välillä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Tämä toimintakyky ilmenee muun muassa vuorovaikutustilanteissa, sosiaalisessa aktiivisuudessa ja osallisuuden kokemuksissa. Sosiaalinen toimintakyky kattaa myös sen, kuinka yksilö toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja kuinka hän on aktiivinen toimija ja osallistuja yhteisöissä ja yhteiskunnassa. (THL 2023b.)

Sosiaalisessa kuntoutuksessa on tärkeä huomioida esimerkiksi pitkäaikaisen työttömyyden vaikutukset, hahmottamis- ja oppimisvaikeudet sekä vammaisuuteen, mielenterveysongelmiin tai käyttäytymishäiriöihin liittyvät tuen tarpeet. Palvelun tavoitteena voi olla arjen taitojen vahvistaminen, päihteettömän elämäntavan tukeminen, kuntoutukseen tai työelämään siirtymiseen tarvittavien valmiuksien kehittäminen sekä ryhmässä toimimisen harjoittelu. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025.) Sosiaalinen kuntoutus määritellään osaksi toimintakyvyn tukemista ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyä, ja sen piiriin voivat kuulua myös fyysistä, psyykkistä, kognitiivista tai sosiaalisista syistä johtuvat tuen tarpeet. Kuntoutus voidaan toteuttaa esimerkiksi sosiaalityön, asiantuntija-avun, neuvonnan, tukihenkilöiden tai ryhmätoiminnan avulla. Näin ollen myös vammaiset ovat osa sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmää, vaikkei heitä erikseen mainita perinteisten vammaispalvelujen ulkopuolella. (Kananoja 2012, 37.)

3.2 Sosiaalisen kuntoutuksen rooli vammaisten elämässä

Mahdollisimman suuren itsenäisyyden sekä täysimääräisen ruumiillisen, henkisen, sosiaalisen ja ammatillisen kyvyn saavuttamiseksi ja säilyttämiseksi vammaiset henkilöt tarvitsevat usein erilaisia kuntoutuspalveluita. Palvelut suunnitellaan moniammatillisesti yksilön tarpeet ja voimavarat huomioiden. Niiden tavoitteena on edistää ihmisen aktiivista osallistumista sekä kuulumista yhteisöön ja laajemmin yhteiskuntaan. Palveluiden käyttö perustuu vapaaehtoisuuteen, ja ne pyritään tarjoamaan vammaisille henkilöille mahdollisimman lähellä heidän omaa elinympäristöään. (Yleissopimus vammaisten oikeuksista 27/2016.)

Sosiaalisen kuntoutuksen taustalla on ajatus siitä, että ihmisen tilanteen tukeminen vaatii kokonaisvaltaista lähestymistapaa, erityisesti silloin, kun tarvitaan toimenpiteitä sosiaalisen toimintakyvyn parantamiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi. Esimerkiksi vammaisille henkilöille sosiaalisen kuntoutuksen palvelut voivat tarkoittaa arjen taitojen harjoittelua, valmistautumista kuntoutukseen tai työelämään, tai tukea vuorovaikutuksessa ja ryhmätoiminnassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025.)

Sosiaalinen kuntoutus on vammaisten henkilöiden toimintakyvyn vahvistamista ja itsenäisen elämän tukemista. Se ei tarkoita vain arkea helpottavia palveluja, kuten esteettömyysratkaisuja tai kuljetuspalveluja, vaan nimenomaan aktiivista muutostyöskentelyä, joka edistää osallistumista ja sosiaalista toimintakykyä. Aiemmin sosiaalinen kuntoutus on määrittynyt muiden kuntoutuksen osa-alueiden ulkopuolelle jääväksi kokonaisuudeksi, mutta sen rooli on keskeinen erityisesti vammaisten henkilöiden kohdalla. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on parantaa vammaisten mahdollisuuksia toimia itsenäisesti ja osana yhteiskuntaa. (Kananoja 2012, 35.)

Sosiaalinen kuntoutus voi sisältää sopeutumisvalmennusta, kuntoutusohjausta, arkipäivän taitojen opettelua ja apuvälineiden käyttöä arjen sujuvoittamiseksi. Sosiaalista kuntoutusta tarkastellaan vammaisuuden sosiaalisten seurausten näkökulmasta, jolloin sen tavoitteena on parantaa yksilön edellytyksiä toimia

itsenäisesti ja osana yhteisöä. Toimenpiteet voivat liittyä myös vuorovaikutustaitojen kehittämiseen ja erilaisten palveluiden hyödyntämiseen. Vaikka sosiaalinen kuntoutus voi tarkoittaa eri ryhmille eri asioita, vammaisten kohdalla sen painopiste on toimintakyvyn tukemisessa ja elämänhallinnan edistämässä. (Kananoja 2012, 36.)

4 Osallisuus

4.1 Osallisuuden määritelmä

Osallisuus tarkoittaa sosiaalisen alueella eli ihmisten välisessä toiminnassa, kielessä ja uskomuksissa muotoutuvaa subjektiivisen hyvinvoinnin tilaa, joka muuttuu resurssien, toimijuuden ja tarpeiden edellytysten mukaan (THL 2018, 8). Osallisuus on subjektiivinen kokemus kuulumisesta ja vaikuttamisesta yhteisöön tai palveluprosessiin. Se ilmenee eri muodoissa, kuten tiedollisena, suunnittelu-, päätös-, toiminta- ja arviointiosallisuutena. (Leemann & Hämäläinen 2016, 589.) Ihmiset kokevat osallisuutensa yksilöllisesti, sillä inhimilliset tarpeet eroavat yksilöittäin. Osallisuus ei ole ainoastaan subjektiivinen kokemus. Käytännöt, laki ja se, miten valta on jakautunut ohjaa ja määrittää sitä, miten resursseja erilaisille ihmisryhmille jaetaan. (THL 2018, 8.)

Osallisuus on sitä, että yksilöllä on mahdollisuus olla mukana, vaikuttaa ja tulla osaksi yhteisesti rakennettua hyvinvointia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Osallisuus torjua syrjäytymistä ja köyhyyttä tämä mahdollistaa yhteiskuntaan osallistumisen sekä edistää yksilön voimavaroja ja taitoja. Se on sekä subjektiivinen tunne yhteisöön kuulumisesta että konkreettinen vaikuttamisen mahdollisuus omiin asioihin ja ympäristöön. Osallisuus syntyy osallistumisen kautta ja sitä voidaan tukea matalan kynnyksen palveluilla ja sosiaalipolitiikan keinoilla. (Leemann & Hämäläinen 2016, 591.) Osallisuuteen vaikuttavat merkittävästi myös työllisyyteen, asumiseen, koulutukseen, liikkumiseen, ympäristöön ja rakentamiseen liittyvät päätökset (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024).

Osallisuutta tarkastellaan eri tieteenaloilla ja ammatillisissa konteksteista eri näkökulmista. Tästä syystä on tärkeää jäsentää osallisuuden käsitettä ja sen eri ulottuvuuksia. Esimerkiksi sosiaalipedagogisessa viitekehyksessä osallisuus liittyy erityisesti syrjäytymisen ehkäisyyn, yhteiskuntaan kiinnittymiseen, yksilön toimijuuteen ja aktiiviseen osallistumiseen. Osallisuuden rakenteelliset mahdollisuudet ja kokemus toimijuudesta ovat keskeisiä yksilön yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Osallisuus rakentuu yhteisöön kuulumisen kautta, mikä mahdollistaa yksilön osallistumisen yhteisön toimintaan ja elämään. Tätä kautta yksilö pääsee osaksi yhteisön resursseja ja yhteistä hyvää. (Häkkinen 2011, 20–21.)

Elina Nivalan (2008) mukaan osallisuuden kokemus muodostuu yhteisön tarjoamista mahdollisuuksista, rakenteellisista puitteista sekä yksilön osallistumisvalmiuksista. Nämä valmiudet koostuvat muun muassa sosiaalisista taidoista, kuten avoimuudesta, aktiivisuudesta ja vuorovaikutus kyvystä. Lisäksi fyysinen toimintakyky vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin osallistua arjen toimintaan. Osallisuus rakentuu kokonaisvaltaisesti yhteisön jäsenyyden kautta, jossa yhdistyvät annetut, osallistuvat ja kokemukselliset ulottuvuudet. (Nivala 2008, 171–175.)

Omassa elämässä osallisuutta vahvistetaan ensisijaisesti yksilöllisillä, voimavaroja tukevilla keinoilla. Lisäksi voidaan hyödyntää muita tapoja, kuten luottamuksen rakentamista ihmisten välillä, toimintaympäristön ymmärrettävyyden ja hallittavuuden parantamista, mahdollisuuksien tarjoamista merkitykselliseen tekemiseen sekä uusien polkujen avaamista. Myös yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistaminen ja saatavilla olevien resurssien lisääminen tukevat osallisuuden kokemusta. (THL 2018, 21.) Oman elämän osallisuutta voidaan lisätä myös tekemällä ihmisten toimintaympäristöjä ja palveluita aikaisempaa ymmärrettävämmäksi, jolloin niiden hallittavuus paranee. Myös asiakastietojen ja päätösten selkokieliäisyys, lukutaito ja kulttuurinen ymmärrys sekä se, että asiakas otetaan oikeana osallisena laatimaan omaa palvelusuunnitelmaansa edistää samaa tavoitetta. (THL 2018, 8.) Osallisuus kuuluu kaikille, ja jokaisella tulisi olla mahdollisuus täyttää

perustarpeensa, kuten osallistua yhteisön toimintaan ja tuoda esiin omaa osaamistaan. Osallistuminen, esimerkiksi palveluiden ja ympäristön kehittämisen tai yhteisten asioiden hoitamisen kautta, luo edellytyksiä osallisuudelle. (THL 2018, 21.)

4.2 Vammaisten osallisuuden tukeminen ja yhteiskunnallinen merkitys

Vammaispalvelulain (675/2023) 12 §:n mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä tukea osallisuutensa vahvistamiseksi. Tämä tuki on tarkoitettu tilanteisiin, joissa henkilö tarvitsee henkilökohtaista apua esimerkiksi ollakseen vuorovaikutuksessa muiden kanssa tai osallistuakseen vapaa-ajan toimintaan. Tuen tarkoituksena on varmistaa, että myös ne henkilöt, jotka eivät pysty itsenäisesti ilmaisemaan tahtoaan tai vaikuttamaan avun sisältöön, voivat osallistua yhteisiin toimintoihin ja olla osa erilaisia tilanteita. (675/2023, VPL.)

Vammaispalvelulain (675/2023) 12 §:n mukaan erityinen osallisuuden tuki on palvelu, joka edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia osallistua ja olla osallisena yhteisössään. Se sisältää tarvittavan ohjauksen sosiaaliin tilanteisiin sekä avun mielekkään vapaa-ajan toiminnan löytämisessä ja toteuttamisessa. Tätä tukea voidaan järjestää kodin ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan tai vaihtoehtoisesti kotona, jos se vastaa parhaiten vammaisen henkilön toiveita ja etua. Tuki voi siis olla joko kokonaan tai osittain kotona toteutettavaa. Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea vähintään 30 tuntia kuukaudessa, ellei hän itse hae pienempää tuntimäärää. Pykälässä 13 säädetään, että erityistä osallisuuden tukea antaa ensisijaisesti sosiaalihuollon tai terveydenhuollon ammattihenkilö, joka on pätevä tehtävään soveltuvan koulutuksensa perusteella. Mikäli ammattihenkilöitä ei ole saatavilla, tukea voi toissijaisesti antaa henkilö, jolla on tehtävään riittävä osaaminen ja kyky vastata vammaisen henkilön tarpeisiin. Tukea tarjoavan henkilön velvollisuutena on varmistaa, että vammaisen henkilön oma tahto ja toiveet selvitetään mahdollisimman tarkasti sekä toiminnan suunnittelussa että toteutuksessa. Tämä tulee tehdä vammaisen henkilön käytössä olevien kommunikointikeinojen mukaisesti. Erityisen

osallisuuden tuen määrää, sisältöä ja toteuttamistapaa koskevat päätökset perustuvat vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan, jossa on määritelty hänen yksilöllinen avun ja tuen tarve. (675/2023, VPL.)

Vammaispalvelulain (675/2023) mukaan palvelusuunnitelma laaditaan yhteistyössä asiakkaan kanssa. Tällä yhteisellä suunnittelulla, jossa asiakas ja sosiaalityöntekijä toimivat tasavertaisina osapuolina, on keskeinen merkitys osallisuuden tunteen syntyemiselle. Pelkkä mukanaolo sosiaalityön prosessissa ei kuitenkaan vielä takaa osallisuutta ja tärkeää on, että asiakas voi itse toimia aktiivisena toimijana. Yksilön subjektiivinen kokemus on keskeinen osa todellista osallisuutta (Kiilakoski 2007, 13). Monille vammaisille henkilöille tavoitteena on elää kansalaisina tuetusti. Juhila (2006, 123) puolestaan korostaa kansalaisuuden rakentumista yhteisöjen kautta. Osallisuus voi vahvistua kuulumalla yhteisöihin, osallistamalla niiden toimintaan ja vaikuttamalla niiden kautta.

Yleisesti ottaen yhteiskunnan järjestämät palvelut suunnitellaan niin sanotulle keskivertokansalaiselle, joka pystyy kävelemään, puhumaan ja tekemään töitä yhteiskunnan hyväksi tarvitsematta erityistä tukea näihin asioihin. Tähän muottiin ei kuitenkaan kaikki kansalaiset mahdu. Yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksissa muistutetaan siitä panoksesta, jonka vammaiset henkilöt antavat yhteisöjensä hyvinvointiin ja monimuotoisuuteen. Edistämällä vammaisten henkilöiden täysimääräistä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien nauttimista sekä heidän osallistumistaan saadaan vahvistetuksi vammaisten henkilöiden kuulumisen tunnetta tärkeänä osana yhteiskuntaa. Kaikille kansalaisille tarkoitetut yhteisön palvelut ja rakenteet on järjestettävä siten, että ne ovat vammaisten henkilöiden käytettävissä yhdenvertaisesti muiden kanssa ja vastaavat heidän yksilöllisiä tarpeitaan. (Yleissopimus vammaisten oikeuksista 27/2016.)

4.3 Esteettömyyden vaikutus vammaisten osallisuuteen

Esteettömyys on ympäristöjen, palveluiden ja tiedon suunnittelua siten, että ne ovat kaikille saavutettavia ja mahdollistavat yhdenvertaisen osallistumisen yhteiskuntaan. Se kattaa liikkumisen lisäksi myös näkemiseen, kuulemiseen, ymmärtämiseen ja kommunikointiin liittyvät tarpeet. Esteettömyys edistää asumisen, työn, harrastusten ja opiskelun sujuvuutta sekä tukee yhdenvertaisuutta ja kestäväää kehitystä. Esteetön ympäristö on turvallinen ja laadukas, eikä se erottele ihmisiä toimintakyvyn perusteella, vaan huomioi erilaiset tarpeet osana yhteiskunnan rakenteita ja palveluita. (Invalidiliitto 2025b.)

Esteettömyys luo pohjan turvalliselle arjelle. Rakennetun ympäristön saavutettavuuteen liittyy vahvasti esteettömyysvaatimukset. Nämä koskevat ensisijaisesti uudisrakentamista, rakennusten ja ympäristön ikää, tämä vaikuttaa merkittävästi niiden saavutettavuuteen vammaisten henkilöiden näkökulmasta. Esteettömyys tekee näkyväksi ja auttaa ymmärtämään vammaispolitiikan ja vammaispalveluiden asiakasturvallisuuden keskeisiä kysymyksiä. Vammaispolitiikan näkökulmasta tavoitteena on luoda yhteiskunta ja olosuhteet sellaisiksi, että kaikilla on mahdollisuus osallistua. Palveluiden käyttäjille esteettömyys tarkoittaa arjen sujuvuutta ja sitä kautta turvallisuuden kokemusta. Kotona ja julkisissa tiloissa esteetön ympäristö tukee yksilön toimijuutta sekä vahvistaa tunnetta osallisuudesta ja yhdenvertaisuudesta arjessa. (Kurki ym. 2021, 229–230.)

Esteettömyyttä on kuvailtu yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016) yhdessä saavutettavuuden kanssa sopimuksen keskeisimmiksi yleisperiaatteiksi. Yleissopimuksessa esteettömyyttä kuvaillaan kaikille sopiviksi suunnitelluilla tavaroilla, palveluilla, välineillä ja tiloilla, kuten liikuntarajoitteisille tarkoitettulla hissillä yläkerran wc-tiloihin tai näkövammaisten avuksi tarkoitetuilla pistemerkinnoilla julkisissa tiloissa.

Esteettömyys on tärkeää sosiaalisessa, taloudellisessa, fyysisessä ja kulttuurisessa ympäristössä, terveydenhuollossa, koulutuksessa sekä viestinnässä ja tiedottamisessa, jotta vammaiset henkilöt voivat täysimääräisesti nauttia kaikista perusvapauksista ja ihmisoikeuksista. Jotta vammaiset henkilöt

voivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, vammaisilla henkilöillä tulisi olla yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään. Näihin kuuluu muun muassa tieto- ja viestintäteknologia ja -järjestelmät, sekä muut yleiset avoimet tai tarjottavat järjestelyt ja palvelut sekä maaseutu- että kaupunkialueilla. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016.)

Vammaisten osallisuuden tukemiseksi on hyvä kehittää avoimien tai tarjottavien tilojen ja palvelujen saavutettavuutta ja esteettömyyttä. Tätä voidaan toteuttaa muun muassa luomalla rakennusten ja muiden tilojen opastekstit pistekirjoituksella sekä helposti luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa, avustajien, lukijoiden ja koulutettujen viittomakielen tulkkien järjestäminen helpottamaan avoimien tilojen esteettömyyttä. Myös uusien tieto- ja viestintäteknologioiden ja -järjestelmien, myös internetin kehittäminen vammaisille henkilöille saavutettavaan muotoon edistää esteettömyyttä. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016.)

5 Aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset

Useissa aiemmissa opinnäytetöissä ja tutkimuksissa ilmenee kiinnostusta vammaisten ihmisten sosiaalista kuntoutusta ja osallisuutta kohtaan. Päckilän, Pöyskön ja Tolosen (2021) opinnäytetyössä selvitettiin kokemuksia, kuinka Suuntaa Elämälle -hankkeeseen osallistuminen on edistänyt asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on tukea mielenterveys- ja päihdekuntoutujia sekä vammaisia henkilöitä vahvistamaan arjen hallintaa, sosiaalisia taitoja ja valmiuksia kohti työllistymistä. Tämä tapahtuu sekä yksilöllisen ohjauksen että ryhmätoiminnan kautta. Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että sosiaalisen kuntoutuksen parhaat vaikutukset saavutetaan, kun asiakkaalla on mahdollisuus osallistua molempiin, sekä yksilö- että ryhmämuotoiseen tukeen. (Päckilä ym. 2021, 3.)

Piia Liinamaan (2016) pro gradussa käsitellään vammaisten henkilöiden osallisuutta ja sen toteutumisen muotoja sekä tapoja. Liinamaan tutkielmassa käsitellään tarkasti, millaisissa asioissa ja tilanteissa vammaisten henkilöiden osallisuus tulee ilmi. Tutkielmassa myös osallisuus käsitteenä käydään laajasti läpi ja tutkielman tulokset osoittavatkin, kuinka vammaisten henkilöiden osallisuus on monitahoista ja vaihtelevaa. (Liinamaa 2016, 2.) Niin Liinamaan Pro gradu -tutkielmassa että minun opinnäytetyössäni painotetaan osallisuuden merkitystä ja sitä, kuinka tärkeää on luoda puitteet, jotka tukevat vammaisten ihmisten aktiivista osallistumista yhteiskunnan eri osa-alueilla.

Mari Kivistön (2011) lisensiaatintutkimuksessa tarkastellaan vaikeavammaisten osallistumista ja osallisuutta monipuolisesti eri näkökulmista. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat henkilökohtaisen avun vaikeavammaiset asiakkaat. Tutkimuksessa lähdettiin liikkeelle oletuksesta, jonka mukaan toiminnallinen ja yhteisöllinen osallistuminen luovat edellytyksiä osallisuuden kokemukselle. Haastattelujen perusteella Kivistö kuitenkin havaitsi, että osallisuus voi ilmetä myös yksilöllisesti, ilman aktiivista osallistumista toimintaan tai laajaa sosiaalista verkostoa. Tutkimus vahvisti aiemmista, erityisesti kansainvälisistä tutkimuksista nousseen käsityksen siitä, että henkilökohtainen apu ja osallisuuden kokemus voivat olla hyvin yksilöllisiä. Käyttäjälähtöisellä lähestymistavalla on keskeinen merkitys osallisuuden mahdollistamisessa. Lisäksi tutkimus korosti, että osallistumisen ja osallisuuden käsitteet ovat erillisiä ja niitä tulee tarkastella kontekstisidonnaisesti, eli tilanteen mukaan on olennaista määritellä, mitä hyvinvoinnin tai osallisuuden ulottuvuutta kulloinkin tarkastellaan. (Kivistö 2011, 2.)

6 Opinnäytetyön tehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tehtävänä on selvittää, kuinka sosiaalinen kuntoutus voi edistää vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa. Opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella ja analysoida tutkimustietoa sosiaalisen kuntoutuksen menetelmistä

ja käytännöistä, tunnistaa keskeisiä esteitä ja haasteita sekä selvittää millaisia mahdollisuuksia sosiaalisessa kuntoutuksessa on.

Tutkimuskysymykset ovat

- Millaisia sosiaalisen kuntoutuksen menetelmiä käytetään vammaisten ihmisten osallisuuden tukemisessa?
- Millainen merkitys sosiaalisella kuntoutuksella on vammaisten ihmisten osallisuuden edistämässä yhteiskunnassa?

7 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

7.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on saada syvälinen ymmärrys tutkittavista ilmiöistä heidän omasta näkökulmastaan käsin. Tällaisessa tutkimuksessa keskitytään ilmiöiden ominaisuuksiin ja merkityksiin, ei niiden määrälliseen mittaamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 7.) Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellista elämää sen monimuotoisuudessa. Todellisuus on monitasoinen ja vaihteleva, laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tarkastella kohdetta kokonaisvaltaisesti ja syvällisesti. Tällöin tutkimuksessa keskitytään uusien asioiden löytämiseen ja tosiasioiden esille tuomiseen, eikä niinkään jo olemassa olevien väitteiden vahvistamiseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 152.)

Laadulliselle tutkimukselle ominaista on ihmisten subjektiivisten kokemusten ja näkemysten tarkastelu, mikä tuo mukanaan omat haasteensa ja on herättänyt keskustelua tutkimuksen uskottavuudesta ja luotettavuudesta. Tutkimuksen yhteydessä on tärkeää tarkastella teorian, empirian ja käytännön suhdetta. Teoria käsittelee yleisiä periaatteita, kun taas käytäntö voi vaihdella kontekstin

mukaan. Käytännön tieto sisältää sekä näkyvää että hiljaista tietoa, ja sen luonne voi muuttua tilanteiden mukaan. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan hyödyntää esimerkinomaisia kuvauksia tai tyypittelyjä, jotka toimivat eräänlaisina ihannemalleina ja havainnollistavat tutkittavaa ilmiötä organisaatioelämän kontekstissa. Näitä ”teoreettisia yleistyyksiä” voidaan käyttää teorioiden tapaan tutkimuksen viitekehyksenä. (Puusa & Juuti 2020, luku 2.)

Laadullinen tutkimus korostaa todellisuuden ja tiedon subjektiivisuutta, mikä on yksi sen keskeisistä piirteistä. Tälle tutkimusotteelle on ominaista useat eri suuntaukset ja lähestymistavat, ja siinä voidaan hyödyntää monipuolisesti erilaisia menetelmiä. Laadullisen tutkimuksen monimuotoisuus mahdollistaa sen, että tutkimuksen tavoitteet vaihtelevat käytetyn tutkimusotteen mukaisesti. Yleinen harhaluulo on, että kaikki laadullinen tutkimus keskittyisi pelkästään ilmiöiden ymmärtämiseen. Todellisuudessa sen tavoitteena voi olla muun muassa uuden tiedon tuottaminen, ilmiön kuvaaminen, ymmärryksen syventäminen, tulkintojen tekeminen, teoreettisesti merkittävän analyysin luominen tai aiemman tiedon kyseenalaistaminen. (Puusa & Juuti 2020, luku 4.)

Tyypillisimpiä tapoja kerätä aineistoa laadullisessa tutkimuksessa ovat kyselyt, haastattelut, havainnointi sekä erilaisten asiakirjojen tai dokumenttien hyödyntäminen. Näitä menetelmiä voidaan käyttää erikseen, samanaikaisesti tai yhdistellen, riippuen käytettävissä olevista resursseista ja tutkimuksen kohteena olevasta kysymyksenasettelusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.)

Laadullinen menetelmä sopii opinnäytetyöhöni, sillä työni tavoitteena on syvällisesti ymmärtää ja tarkastella monimutkaisia ilmiöitä. Sosiaalisen kuntoutuksen ja vammaisten osallisuuden edistäminen ovat ilmiöitä, joita ei voida täysin kuvata pelkästään määrällisten tietojen avulla. Laadullinen lähestymistapa mahdollistaa ilmiön tarkastelun sen todellisessa elinympäristössä ja antaa mahdollisuuden löytää uusia näkökulmia ja käytäntöjen haasteita. Menetelmän avulla pystyn tarkastelemaan sosiaalisen kuntoutuksen tosiasioita sen nykytilanteesta ja kehittämismahdollisuuksista.

7.2 Kirjallisuuskatsauksen prosessi

Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä, jossa tarkastellaan ja analysoidaan aiempia alkuperäistutkimuksia. Sen tavoitteena on tunnistaa, arvioida, tulkita ja yhdistää olemassa olevaa tietoa sekä tiivistää keskeiset löydökset vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Kirjallisuuskatsauksen lopputuloksena syntyy kriittinen synteesi eli kokonaiskuva tarkasteltavasta aiheesta. (Vilka 2023, luku 1.1.1.) Katsaus perustuu laadukkaisiin alkuperäistutkimuksiin ja niiden pohjalta tehtyihin johtopäätöksiin (Salminen 2011, 5).

Kirjallisuuskatsaus on aina kuulunut tutkimuksen tekemiseen, sillä jokainen tutkimus pohjautuu aiempaan tietoon ja keskusteluun. Katsausmenetelmät ovat kehittyneet rinnakkain määrällisen ja laadullisen tutkimuksen monimuotoisten perinteiden kanssa. Tämä kehitys heijastaa laajempaa muutosta, jossa tutkimuksessa on siirrytty realistisen ja konstruktivistisen ajattelun rinnakkaisuuteen sekä näiden yhdistämiseen. Nykyisin kirjallisuuskatsaus toimii itsenäisenä menetelmänä, joka on kehittynyt samaan tapaan kuin määrällinen ja laadullinen tutkimus. Tämä kehitysvaihe korostaa monimenetelmätutkimuksen merkitystä sekä tutkimuksen laadun arvioinnin monipuolisuutta. (Vilka 2023, luku 1.1.1.)

Kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan monimenetelmällinen ja analyttinen tutkimustapa, joka yhdistää järjestelmällisen tutkimusten haun, niiden valikoinnin, kriittisen lukemisen ja arvioinnin sekä löydösten analysoinnin ja yhdistämisen uuden tiedon tuottamiseksi. Sen tavoitteena voi olla esimerkiksi käytännön ohjaaminen, suositusten laatiminen, työkalujen ja menetelmien kehittäminen tai aiheen nykyisen tutkimustiedon kartoittaminen. Lisäksi kirjallisuuskatsauksella voidaan tunnistaa tutkimusaukkoja sekä löytää uusia tutkimuskysymyksiä, näkökulmia ja monimenetelmällisiä lähestymistapoja tietyn ilmiön ymmärtämiseksi. (Vilka 2023, luku 1.1.2.)

Kirjallisuuskatsausta tutkimusmetodinä luonnehtii kurinalaisuus, riippumatta sen tyypistä. Kurinalaisuus tarkoittaa tutkimuksen luotettavuuden, pätevyyden ja yleistettävyyden varmistamista. Se edellyttää tarkkaa ja läpinäkyvää

menettelytapojen toteutusta, jossa aineiston hankinta perustuu ennalta määriteltyihin sääntöihin ja toteutetaan harkitusti, rajatusti, järjestelmällisesti ja johdonmukaisesti. Läpinäkyvyys puolestaan takaa tutkimusprosessin toistettavuuden, mikä edellyttää, että kaikki tutkimuksen vaiheet ja niiden perusteet dokumentoidaan huolellisesti. Katsauksessa kuvataan tarkasti muun muassa käytetyt avainsanat, haku- ja valintakriteerit, tietokannat ja hakutulokset kriittisesti arvioiden ja johdonmukaisesti tulkiten. (Vilkkä 2023, luku 1.1.2.)

Kirjallisuuskatsaus on tyypillisesti jaettu kolmeen perustyyppiin, niitä ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi tavallisimmista kirjallisuuskatsauksen muodoista. Tälle tyyppille on ominaista yleisluonteinen lähestymistapa ilman tiukkoja, tarkkaan määriteltyjä sääntöjä. Käytettävä aineisto on usein laaja, eikä sen valintaa rajoiteta metodisilla ohjeilla. (Salminen 2011, 12.)

Tässä opinnäytetyössä menetelmänä käytetään kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Menetelmän joustavuus ja laaja-alaisuus tukevat opinnäytetyöni tavoitteita eikä kuvaileva kirjallisuuskatsaus rajoita aineiston valintaa tiukkoihin sääntöihin, tämä antaa mahdollisuuden kerätä laajasti tietoa eri lähteistä ja näkökulmista. Kuvaileva katsaus, tai perinteinen kirjallisuuskatsaus, toimii itsenäisenä menetelmänä ja pohjustaa systemaattisia katsauksia, ja siitä erottuvat narratiivinen sekä integroiva katsaus (Salminen 2011, 6).

Integroivaa kirjallisuuskatsausta käytetään, kun halutaan tarkastella ilmiöitä monipuolisesti ja tuottaa uutta tietoa aiemmin tutkituista aiheista. Se auttaa kriittisessä arvioinnissa ja eri tutkimusten yhdistämisessä. (Salminen 2011, 8.) Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston kokoaminen on järjestelmällistä ja kriittistä. Sen avulla voidaan tarkastella alan nykytilaa hyödyntämällä sekä vertaisarvioituja tutkimuksia että ammatillisia käytäntöjä käsitteleviä materiaaleja. Integroiva katsaus auttaa tunnistamaan tutkimusaukkoja ja kehittämään uusia näkökulmia yhdistämällä eri tutkimusten metodologisia ja teoreettisia lähtökohtia. (Vilkkä 2023, luku 1.2.2.)

Valitsin integroivan kirjallisuuskatsauksen lähestymistavaksi. Integroiva katsaus mahdollistaa ilmiön monipuolisen tarkastelun sekä aiempien tutkimusten ja muun materiaalin kriittisen yhdistämisen. Sen avulla voin kartoittaa sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä vammaisten ihmisten osallisuuden edistämässä. Lisäksi integroiva kirjallisuuskatsaus auttaa tunnistamaan tutkimusaukkoja ja luomaan uusia näkökulmia, mikä tukee opinnäytetyöni tavoitteita.

7.3 Aineiston haku ja valinta

Kirjallisuuskatsauksissa pyritään suorittamaan hakuprosessi läpinäkyvästi, jäsennellysti, tarkasti ja tutkimuskysymykseen nähden riittävän kattavasti. Hakuprosessin tulee perustua ennalta määriteltyyn, perusteltuun ja toistettavissa olevaan menetelmään. Hyvin suunniteltu hakustrategia auttaa tunnistamaan oleellisen, objektiivisen sekä laajan tai edustavan aineiston. Aineiston hakeminen tapahtuu vaiheittain etenevänä ja tarkentuvana prosessina, jossa hakeminen ja seulonta kulkevat rinnakkain. Tavoitteena on luoda selkeät hakukriteerit ja löytää tarkoituksenmukainen, mutta riittävän kattava tai edustava aineisto, joka mahdollistaa asetettujen tutkimuskysymysten tarkastelun. (Vilkkä 2023, luku 2.1.2.)

Kirjallisuuskatsauksen alussa pyritään keräämään mahdollisimman laaja ja merkityksellinen tutkimusaineisto aihealueesta. Alkuun täydellisten tutkimusten löytäminen ei ole ensisijainen tavoite. Olennaista on kyetä perustelemaan, miten kukin tutkimus liittyy käsiteltävään aiheeseen, miksi se on valittu katsaukseen ja miten se vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Katsauksen tyypistä riippumatta hakuprosessi käynnistyy laajan kokonaiskuvan hahmottamisella, minkä jälkeen määritellään ensimmäiset sisäänotto- ja poissulkukriteerit. On tärkeää kuvata selkeästi sekä valintaperusteet, joiden mukaisesti tutkimukset on sisällytetty katsaukseen, että poissulkusyyt, joiden vuoksi osa tutkimuksista on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. (Vilkkä 2023, luku 2.2.1.) Taulukossa 1 esitetyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit tukevat opinnäytetyöni laatua ja varmistavat tutkimuksen kohdentumisen olennaisiin

tutkimuskysymyksiin. Kriteerien avulla rajataan aineisto siten, että se on mahdollisimman relevanttia ja luotettavaa.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Kielenä suomi tai englanti	Kielenä joku muu kuin suomi tai englanti
Aineisto on ilmainen	Aineisto on maksullinen
Aineisto on tutkimus, väitöskirja, tieteellinen kirja tai artikkeli	Ei-tieteelliset lähteet, esimerkiksi: blogit, uutiset, mielipidekirjoitukset
Aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin	Aineisto ei vastaa tutkimuskysymyksiin
Aineisto julkaistu vuoden 2014 jälkeen	Aineisto julkaistu ennen vuotta 2014

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Valitsemalla vain suomen- ja englanninkielistä aineistoa tarkasteluun vältetään mahdolliset kielimuurista johtuvat tulkintaongelmat, jotka voisivat vaikuttaa tutkimuksen analyysin tarkkuuteen ja oikeellisuuteen. Lisäksi ilmaisen aineiston käyttö takaa, että tutkimukseen sisällytettävät lähteet ovat helposti saavutettavissa ilman taloudellisia esteitä, mikä edistää tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja toistettavuutta. Tutkimuksessa painotetaan tieteellisiä lähteitä, kuten vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita ja väitöskirjoja, mikä varmistaa tutkimuksen teoreettisen pohjan luotettavuuden. Ei-tieteelliset lähteet, kuten mielipidekirjoitukset ja populaarijulkaisut, on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle, jotta tutkimuksen argumentointi perustuisi mahdollisimman objektiiviseen ja kriittisesti arvioituun tietoon. Lisäksi tutkimuksessa käytetty julkaisuvuoden 2014 rajaus varmistaa, että aineisto on ajantasaista ja soveltuu tutkimuksen tavoitteisiin sekä kohderyhmään.

Tutkimusaineisto on haettu sähköisistä tietokannoista. Tietokannoiksi valikoitui Google Scholar, Finna ja Melinda, nämä tarjoavat laajan ja monipuolisen valikoiman akateemisia lähteitä. Näiden tietokantojen käyttö tukee

systemaattista tiedonhakua ja varmistaa, että tutkimukseen sisältyvät lähteet ovat helposti jäljitettävissä ja arvioitavissa. Tietokantojen valinnassa on huomioitu myös niiden tarjoamien aineistojen luotettavuus ja ajantasaisuus. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit on määritelty taulukossa 1.

Kirjallisuuskatsauksen laatiminen ja sopivien aineistojen löytäminen edellyttää tarkasti valittuja hakusanoja, jotka ryhmitellään yhteen tehokasta hakuprosessia varten. Nämä hakusanat ovat sanoja, joita käytetään tarvittavien tutkimusten löytämiseksi kirjallisuuskatsauksen aineistoksi. Ne perustuvat käsitteisiin ja termeihin, jotka tulisi osittain löytyä myös tutkimuskysymyksistä. (Vilkkä 2023, luku 2.1.2.) Valitsin hakusanoiksi suomenkieliset termit ”vammaiset”, ”osallisuus”, ja ”sosiaalinen kuntoutus”, sillä ne liittyvät suoraan tutkimuskysymyksiini ja kuvaavat opinnäytetyön keskeisiä elementtejä. Englanninkielisinä vastineina käytin sanoja ”disability”, ”inclusion” ja ”social rehabilitation”, jotka kattavat saman sisällön ja mahdollistavat kansainvälisen aineiston hakemisen. Tässä opinnäytetyössä hyödynsin Boolean-logiikkaa hakuprosessin tarkentamiseksi. Boolean-logiikka on hakutekniikka, joka hyödyntää loogisia operaattoreita, kuten OR, AND ja NOT, hakusanojen yhdistämisessä. OR laajentaa hakua yhdistämällä vaihtoehtoisia termejä, AND kaventaa hakua, kun tuloksissa täytyy olla kaikki hakusanat, ja NOT sulkee pois ei-toivotut tulokset. (Vilkkä 2023, luku 2.1.2.) Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty vain AND-operaattoria. Tämä lähestymistapa kaventaa hakua ja takaa, että löytyvät aineistot ovat relevantteja opinnäytetyöhön. Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) on esitetty tarkemmin käytetyt hakusanat ja tietokantahakujen tulokset.

Käytetyt tietokannat	Hakusanat	Osumat suomen kielellä	Osumat englannin kielellä	Tarkempaan tarkasteluun valitut	Tutkimus-aineistoon valitut
Google Scholar	vammaiset AND osallisuus AND sosiaalinen kuntoutus & disability AND inclusion AND social rehabilitation	n. 3630	n. 1260000	17	4
Finna.fi	sosiaalinen kuntoutus ja osallisuus & social rehabilitation and inclusion	619	313	9	1

Melinda	sosiaalinen kuntoutus AND osallisuus AND vammaiset & disability AND inclusion AND social rehabilitation	5	4	3	1
---------	---	---	---	---	---

Taulukko 2. Tietokantahakujen tulokset suomeksi ja englanniksi.

Hakutulosten saamisen jälkeen ryhdyin valikoimaan tutkimusaineistoa. Kirjallisuuskatsauksissa tutkitaan monipuolisia aineistoja, kuten konferenssijulkaisuja ja niiden tiivistelmiä, arvioituja opinnäytetöitä ja väitöskirjoja sekä harmaata kirjallisuutta, kuten asiakirjoja ja ammatillisia raportteja. Katsauksen aineistoksi sopivat myös tieteelliset monografiat, julkisyhteisöjen selvitykset sekä valtion virastojen, kansalaisjärjestöjen ja tieteellisten järjestöjen julkaisut. Kansalliset ja kansainväliset asiantuntijaorganisaatiot tuottavat myös selvityksiä ja tutkimuksia, joita voidaan hyödyntää kirjallisuuskatsauksessa. Aineistoa valitessa on tärkeää harkita, mikä materiaali parhaiten vastaa tutkimuskysymyksiin sekä katsauksen tavoitteisiin ja kohderyhmän tarpeisiin. (Vilka 2023, luku 1.3.)

Aloitin karsinnan tarkastelemalla hakutulosten otsikoita ja vertaamalla niitä tutkimusaiheeseen sekä tutkimuskysymyksiini. Google Scholar tuotti runsaasti hakutuloksia sekä suomeksi että englanniksi. Rajasin tarkasteltavia aineistoja otsikoiden perusteella: mikäli otsikko ei ollut relevantti tutkimuskysymysteni kannalta, jätin sen huomioitta. Laitoin hakusanat kuin taulukossa 2 näkyvät ja lähdin valikoimaan aineistoa tarkasteluun otsikoiden perusteella, halusin enintään 20 aineistoa Scholarista tarkasteluun, valitsin kymmenen suomenkielistä ja seitsemän englanninkielistä tarkempaan tarkasteluun.

Englanninkielisiä aineistoja lukiessa huomasin, että englannin kielen taitoni on hyvä, mutta ei välttämättä riittävä tieteellisten tekstien täydelliseen ymmärtämiseen. Seuraavaksi kävin läpi aineistojen tiivistelmiä ja asiasanoja peilaten niitä tutkimuskysymyksiini. Lopullisen aineistovalinnan tein perehtymällä julkaisujen koko sisältöön, karsin englanninkieliset aineistot, perehdyin erityisesti tuloksiin ja johtopäätöksiin, ja arvioin, tarjoavatko ne

vastauksia tutkimuskysymyksiini. Kirjallisuuskatsaukseen valittu aineisto on esitetty taulukossa 3.

Kirjallisuuskatsaukseen valikoitunut aineisto
Martin, M. 2016. Nuoruus, vammaisuus ja kuntoutuksen merkitys.
Kivistö, M. 2014. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen: monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä.
Ekholm, E. & Teittinen, A. 2014. Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus: Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä.
Notko, T. 2016. Vuorovaikutussuhteet ja valtaistuminen: kuntoutustyöntekijän ja vammaisen ihmisen näkemyksiä vammaisuudesta.
Heikkilä, M., Ruuth, M. & Puumalainen, J. 2019. Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautuminen.
Romakkaniemi, M., Lindh, J. & Laitinen, M. 2018. Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa.

Taulukko 3. Kirjallisuuskatsaukseen valikoitunut aineisto.

Lopulliseen tutkimusaineistoon valikoitui kuusi aineistoa, joista kolme on väitöskirjoja (Martin 2016; Kivistö 2014; Notko 2016), kaksi tutkimusraporttia (Romakkaniemi, Lindh & Laitinen 2018; Ekholm & Teittinen 2014) ja yksi tutkimusartikkeli (Heikkilä, Ruuth & Puumalainen 2019). Yksityiskohtaisempi esittely aineistosta löytyy liitteestä 1.

7.4 Aineiston analyysi

Kirjallisuuskatsauksen menetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineiston analyysi toteutettiin teemoitellen. Sisällönanalyysi on analyysimuoto, jota lähtökohtaisesti ei ohjaa jokin teoria tai epistemologia, mutta siihen voidaan soveltaa suhteellisen vapaasti monenlaisia teoreettisia lähtökohtia. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopii opinnäytetyöhöni parhaiten,

sillä se tarjoaa selkeän ja systemaattisen tavan analysoida aineistoa, auttaa hahmottamaan ja jäsentämään suuria määriä tekstiä sekä sopii niin pienille kuin suurille aineistoille. Tämä analyysimenetelmä myös mahdollistaa uusien ilmiöiden esiin tuomisen sekä olemassa olevan teorian soveltamisen kuin myös aineiston syvällisen ymmärtämisen ja tulkinnan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.)

Aineiston analyysi on prosessi, jossa tutkimukseen kerättyä tietoa tarkastellaan ja tulkitaan systemaattisesti tutkimuskysymysten valossa. Laadullisessa tutkimuksessa analyysi keskittyy teemojen, merkitysten ja yhteyksien löytämiseen aineistosta, jotta tulkittavaa ilmiötä voidaan ymmärtää paremmin. Tuomi ja Sarajärvi (2018) korostavat, että aineiston analyysi on monessa vaiheessa tapahtuva prosessi. Se voi alkaa aineiston pelkistämisestä ja ryhmittelystä, minkä jälkeen tapahtuu siirtyminen teemojen ja kategorioiden tunnistamiseen ja lopulta näiden tulkitsemiseen tutkimusongelman näkökulmasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.)

Laadullisen tutkimuksen analyysi etenee vaiheittain alkaen aineiston hahmottamisesta ja päättyen sen jäsentämiseen selkeiksi teemoiksi. Ensimmäinen vaihe on aineistoon perehtyminen ja kiinnostavien ilmiöiden tunnistaminen. Sen jälkeen aineisto litteroidaan eli muutetaan analyysia varten sopivaan muotoon, esimerkiksi kirjoitetuksi tekstiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.1.) Analyysin ensimmäisessä vaiheessa perehdyin aineistoon lukemalla sen huolellisesti läpi ja siirsin alkuperäiset ilmaukset erilliseen tiedostoon, jotta aineistosta syntyi tiiviimpi ja paremmin jäseneltävissä oleva kokonaisuus. Kerätty aineisto pilkotaan osiin valitun menetelmän mukaisesti, minkä jälkeen aineiston pohjalta on tarkoitus tehdä synteesejä ja koota se uudelleen (Puusa & Juuti 2020, luku 9). Tutkimuskysymykset ohjasivat oleellisten ilmaisujen poimintaa, jolloin aineistosta koottu tieto pysyi relevanttina. Tässä vaiheessa sosiaalisen kuntoutuksen ja vammaisten osallisuuden rajauksen merkitys korostui.

Seuraavassa vaiheessa tapahtui aineiston koodaus, mikä tarkoittaa sen pilkkomista pienempiin osiin ja jäsentämistä eri kategorioihin. Koodaus auttaa

ymmärtämään aineiston rakennetta ja keskeisiä sisältöjä sekä toimii työkaluna aineiston myöhemmässä analyysissä. Koodauksella voidaan merkitä toistuvia teemoja, tunnistaa keskeisiä käsitteitä ja järjestellä aineistoa systemaattisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.1.) Aloitin aineiston koodauksen jakamalla aineiston pienempiin osiin ja jaoin sen eri kategorioihin, jotta pystyin tunnistamaan keskeisiä teemoja ja käsitteitä. Esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen osalta huomasin, että useat lainaukset liittyvät osallistumisen tukemiseen ja toimintakyvyn muutokseen. Aineistossa toistuivat myös teemat, kuten itseluottamus, yhteisöllinen tuki ja hyväksyntä kun tarkasteltiin sosiaalista kuntoutusta. Koodausprosessi auttoi erottamaan tärkeitä eroja ja yhteyksiä, kuten vammaisten ihmisten osallisuuden ja sen, miten se eroaa vammattomien ihmisten osallisuudesta. Se mahdollisti vammaisten osallisuuden tarkastelun suhteessa yhteiskuntaan ja eriarvoisuuksiin eri elämänalueilla. Seuraavassa taulukossa (taulukko 4) on esitetty esimerkkejä aineiston koodauksesta.

Alkuperäinen ilmaisu	Tekstin koodaus
Toisaalta kuntoutuksen päätavoitteena on kuntoutujan osallistumisen tukeminen tai lisääminen, toimin sanoen kuntoutuksella tavoitellaan muutosta kuntoutujan toimintakyvyssä, suoriutumisessa, yleisessä selviytymisessä ja osallistumisessa (Martin 2016, 154).	Osallistumisen tukeminen, toimintakyvyn muutos
Sosiaalinen kuntoutus ei edellytä vikaa, vammaa tai sairautta kuntoutukseen pääsyn kriteerinä. Käytännössä kuitenkin suurella osalla asiakkaista on toimintakykyä rajoittavia fyysisiä ja psyykkisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat myös sosiaaliseen suoriutumiseen. (Heikkilä ym. 2019, 39.)	Asiakkaiden fyysiset ja psyykkiset tekijät, toimintakyvyn rajoitteet, sosiaalinen suoriutuminen
Sosiaalista kuntoutusta, et saa ihmiset uskomaan itseensä... ja sitä yhteisöllistä itseluottamuksen kautta. Se ryhmä alkaa ikään kuin voimistaan itse itseänsä. Se ei tuu enää mistään viranomaistaholta eikä muualta, niin kyllä mä näen sen kaikkein isoimpana sosiaalisena kuntoutuksena. Ja sen mistä (henkilön nimi) puhu, se hyväksyntä. Sä voit tulla minkälaisena vaan ja sut hyväksytään siihen porukkaan. Sul on paikka siellä, siinä porukassa... (Romakkaniemi ym. 2018, 67.)	Yhteisöllinen tuki, itseluottamus, hyväksyntä, yhteisön rooli sosiaalisessa kuntoutuksessa

Vammaisten ihmisten osallisuus Suomessa toteutuu vain vaihtelevasti ja vammaiset ihmiset jäävät usein vammattomiin verrattuna osattomiksi eri elämänalueilla (Kivistö 2014, 70).	Vammaisten osallisuus yhteiskunnassa, vammaisten ja vammattomien osallisuuden vertailu
--	--

Taulukko 4. Esimerkkejä aineiston koodauksesta.

Aineiston koodauksen jälkeen varsinainen aineiston analyysi teemoitellen alkoi. Tässä vaiheessa tutkimuksen keskeiset aihepiirit alkavat hahmottua, kun aineistosta erotetaan eri aiheita koskevia näkemyksiä. Teemoittelu auttaa ymmärtämään, mitä kustakin aiheesta on sanottu ja miten eri näkemykset suhteutuvat toisiinsa. Lisäksi se mahdollistaa aineiston sisällön vertailun ja auttaa tunnistamaan olennaisia havaintoja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.1.) Teemoittelun aloitin tarkastelemalla koodattua aineistoa ja ryhmittelemällä samansisältöisiä koodauksia yhteen. Huomioin, kuinka eri koodaukset kytkeytyvät toisiinsa ja millaisia laajempia kokonaisuuksia niistä pystyy muodostamaan. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta aineistossa toistuivat hyväksyntä, yhteisöllinen tuki ja osallistumisen tukeminen, jotka yhdistyivät laajempaan sosiaalinen tuki teemaan. Tein myös tarkennuksia ja tarvittaessa yhdistelin tai erottelin teemoja uudelleen, jotta ne kuvaisivat aineiston sisältöä mahdollisimman selkeästi. Seuraavassa taulukossa näkyy esimerkki koodausten yhdistämisestä teemaksi (taulukko 5).

Tekstin koodaus	Teema
Yhteisön rooli	Sosiaalinen tuki
hyväksyntä	
Yhteisöllinen tuki	
sosiaalinen suoriutuminen	
osallistumisen tukeminen	

Taulukko 5. Esimerkki koodausten yhdistämisestä teemaksi.

Teemoittelun jälkeen laadin taulukon havaitsemaan teemoista muodostuvat pääteemat (taulukko 6). Tässä vaiheessa teemoja yhdistetään laajemmiksi pääteemoiksi, joiden avulla aineistosta muodostetaan kokonaiskuva.

Pääteeman kokoavat yhteen analyysin tulokset ja tarjoavat vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.1.) Tarkoituksena on löytää kustakin teemasta aineksia, joiden perusteella voi vastata tutkimuskysymyksiin (Puusa & Juuti 2020, luku 10).

Teemat	Pääteemat
Sosiaalinen tuki	Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät osallisuuden tukena
Osallisuuden tukeminen	
Sosiaalinen suoriutuminen	
Vammaisten osallisuus yhteiskunnassa	Vertaistuki ja yhteisön merkitys osallisuudelle
Yhteisön rooli ja osallisuus	
Kuntoutuksen merkitys vammaisilla	Itsemääräämisoikeus ja vaikutusmahdollisuudet kuntoutuksessa
Identiteetti sosiaalisessa kuntoutuksessa	
Rakenteelliset ja fyysiset esteet	Osallisuuden esteet ja haasteet kuntoutuksessa
Yhteiskunnalliset haasteet	

Taulukko 6. Teemojen yhdistely pääteemoiksi.

Pääteemojen muodostamisessa yhdistin aineiston teemoja laajemmiksi kokonaisuuksiksi, jotka heijastavat tutkimuskysymyksiä ja analyysin keskeisiä havaintoja. Analyysin keskiössä oli osallisuus sosiaalisessa kuntoutuksessa laajempina kokonaisuutena, mikä auttoi pysymään tutkimuskysymysten kannalta olennaisissa aiheissa. Pääteemojen muodostamisen aikana tarkastelin, mitkä teemat liittyvät toisiinsa ja miten ne yhdessä muodostavat laajempia aihekokonaisuuksia. Esimerkiksi sosiaalinen tuki, osallisuuden tukeminen ja sosiaalinen suoriutuminen nousivat esiin sosiaalisen kuntoutuksen keinoina, minkä takia yhdistin ne pääteemaksi ”Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät osallisuuden tukena”. Tarkemmin kaikki teemat ja pääteemat on esitetty taulukossa 6. Pääteemojen muodostaminen mahdollisti aineiston

jäsentämisen selkeämmäksi kokonaisuudeksi, jotta tutkimuskysymyksiin vastaaminen helpottuu.

8 Tulokset

8.1 Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät osallisuuden tukena

Analyysin kautta yhdeksi pääteemaksi nousi sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät osallisuuden tukena. Aineistosta tuli ilmi, että sosiaalisen kuntoutuksen osallistavassa lähestymistavassa painotetaan erityisesti asiakkaiden aktiivista roolia, heidän mahdollisuuksiaan toimia sekä kykyään selviytyä ja sopeutua erilaisiin elämäntilanteisiin (Romakkaniemi ym. 2018, 67).

Sosiaalinen kuntoutus on saanut vähemmän huomiota verrattuna muihin kuntoutuksen osa-alueisiin, mutta sen rooliin on alettu kiinnittää enemmän huomiota lainsäädännössä. Kuitenkin yhteiskunnallisessa keskustelussa kuntoutuksen päämääränä pidetään usein enemmän työkyvyn palauttamista ja työhön paluuta tai työssä pysymistä, sen sijaan että keskiöön nousisivat kansalaisten elämänlaadun ja hyvinvoinnin parantaminen. (Notko 2016, 32–33.) Kuntoutuksella voi olla myönteinen vaikutus fyysiseen kuntoon, toimintakykyyn, kommunikaatiotaitoihin, psyykkiseen terveyteen ja hyvinvointiin. Kuntoutus ei rajoitu pelkästään yksilöön kohdistuviin toimenpiteisiin, vaan sillä pyritään vaikuttamaan ympäristöön. Erityisesti kuntoutuksessa keskitytään yksilön ja hänen ympäristönsä välisen suhteen parantamiseen, jotta henkilö voi selviytyä paremmin ympäristössään ja elää täysipainoista elämää. (Notko 2016, 32.) Kuntoutusprosessissa huomioidaan usein myös asiakkaan perhe ja läheiset, sillä koko perheen tukeminen voi edistää asiakkaan hyvinvointia ja kuntoutumista kokonaisvaltaisesti (Heikkilä ym. 2019, 41).

Sosiaalinen kuntoutus nähdään joustavana ja avoimena kokonaisuutena, jossa perinteisiä organisatorisia rajoja voidaan ylittää ja mukauttaa tarpeen mukaan.

Tässä yhteydessä korostuvat matalan kynnyksen palvelut sekä yhteisölliset toimintamallit. (Romakkaniemi ym. 2018, 66.) Palvelun kynnystä voidaan madaltaa esimerkiksi niin, että asiakastapaamiset eivät edellytä tietojen kirjaamista tai toimenpiteiden dokumentointia, vaan keskustelut jäävät luottamuksellisiksi asiakkaan ja työntekijän välille. Tämä lähestymistapa painottaa inhimillistä vuorovaikutusta ja vähentää viranomaisroolin korostumista. Lisäksi matalan kynnyksen palvelut tarkoittavat usein sitä, että tapaamiset järjestetään asiakkaan valitsemissa ympäristöissä, hänen omassa arkiympäristössään. (Heikkilä ym. 2019, 41.) Kun asiakkaat kokevat yhteistyön luottamukselliseksi ja hyödylliseksi, heidän sitoutumisensa kuntoutukseen vahvistuu (Heikkilä ym. 2019, 42).

Asiakas on tärkeä nähdä aktiivisena toimijana, joka hyödyntää kuntoutusta omien elämänsä tavoitteiden saavuttamiseksi. Keskeistä on, että asiakas osallistuu itse kuntoutuksensa suunnitteluun, ja kuntoutuksessa pyritään huomioimaan asiakkaan tarpeet sekä hänen ympäristönsä välinen yhteensovittaminen. (Notko 2016, 36.)

Heikkilän, Ruuthin ja Puumalaisen (2019) tutkimusartikkelissa ”Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautuminen” nostettiin esiin sosiaalisen kuntoutuksen sisältö. Tämä on usein ryhmätoimintaa, kuten harrastusryhmiä tai muita yhteisöllisiä toimintoja sekä ryhmämuotoista tukea. Yksilötoiminta nähtiin myös tärkeänä osana ryhmätoiminnan ohella. Tutkimusartikkelissa kerrotaan, että ryhmätoiminnan rennon ja luottamuksellisen ilmapiirin luomiseen voi hyödyntää erilaisia keinoja, kuten kahvin, teen ja pienen syötävän tarjoamista tapaamisissa. Nämä voivat edistää myönteistä tunnelmaa ja luontevia kohtaamisia. (Heikkilä ym. 2019, 42.) Tällaiset yhteisölliset ja joustavat käytännöt tukevat osallisuuden kokemusta ja madaltavat osallistumisen kynnystä, mikä voi edistää sosiaaliseen kuntoutukseen osallistumista ja asiakkaiden hyvinvointia.

Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät osallisuuden tukena painottavat matalan kynnyksen palveluita, yhteisöllisiä toimintamalleja sekä yksilö- ja ryhmämuotoista tukea. Erityisesti ryhmätoiminta, kuten harrastusryhmät ja muut

yhteisölliset aktiviteetit, sekä asiakkaan aktiivinen osallistuminen kuntoutuksen suunnitteluun vahvistavat osallisuuden kokemusta ja sitoutumista kuntoutusprosessiin. Näiden menetelmien avulla voidaan tukea asiakkaan toimijuutta, itseluottamusta ja kykyä selviytyä arjessa, mikä edistää kokonaisvaltaista hyvinvointia.

8.2 Vertaistuki ja yhteisön merkitys osallisuudelle

Ryhmätoiminnan ja yksilötoiminnan lisäksi vertaistoiminta ja -tuki, työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen sekä yhteistyö ja yhteisöt ovat sosiaalisen kuntoutuksen keskiössä. Yhteistyö ja yhteisöt voivat olla joko ammatillisia verkostoja, jotka liittyvät moniammatilliseen työhön, tai asiakkaan omia lähiverkostoja, joiden huomioiminen voi olla hyödyllistä kuntoutuksen kannalta. (Heikkilä ym. 2019, 41–42.) Positiivinen minäkuva sekä merkitykselliset ihmissuhteet ovat keskeisiä tekijöitä kuntoutujille (Notko 2016, 33).

Kuntoutuksen tavoitteet, kuten toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin, työllisyyden edistäminen ja elämäntilanteiden hallinta, liittyvät yksilön mahdollisuuksien lisäämiseen. Kuitenkin nämä tavoitteet eivät rajoitu vain yksilötasolle, vaan ne ovat vahvasti yhteydessä yksilön ja ympäristön suhteeseen. Esimerkiksi työllisyyden edistäminen ja hyvinvointi ovat tavoitteita, joilla on yhteisöllinen ulottuvuus. Yksilön itsenäinen arjessa selviytyminen voi puolestaan vaikuttaa laajasti yhteiskuntaan ja ympäristöön, tuoden mukanaan myös laajempia kustannusvaikutuksia. Elämänhallinnan tukeminen on tärkeä osa kuntoutusta, ja se heijastaa yksilön ja ympäristön tasapainoista suhdetta. Elämänhallinnan edistäminen toteutuu niin yksiö- kuin ryhmäkuntoutuksessa, joissa hyödynnetään myös yhteisön sosiaalisia verkostoja ja tukea. (Martin 2016, 68.)

Sosiaalisessa kuntoutuksessa saatu vertaistuki on keskeinen osa prosessia, ja sekä asiakkaat että työntekijät pitävät sitä tärkeänä toimintakyvyn edistämiseksi ja ylläpitämiseksi (Romakkaniemi ym. 2018, 67). Vertaistuen avulla kuntoutujat voivat jakaa kokemuksiaan, oppia toisiltaan ja tuntea kuuluvansa yhteisöön.

Kuntoutuksen keskeisenä tavoitteena on edistää kuntoutujan osallistumista ja osallisuuden kokemusta. Tavoitteena on tukea muutosta kuntoutujan toimintakyvyssä, arjessa selviytymisessä ja yhteiskunnallisessa osallisuudessa. Kuntoutuksella pyritään paitsi lisäämään osallistumismahdollisuuksia eri elämänalueilla, kuten koulutuksessa ja työelämässä, myös vahvistamaan kuntoutujan toimijuutta osana yhteisöjä ja yhteiskuntaa. (Martin 2016, 154.)

Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään myös tuomaan esiin sosiaalityön yhteisöllinen näkökulma, tähän ajattelu- ja toimintatapaan liittyy niin sanottu sosiaalisen kuntoutuksen osallistava lähestymistapa (Romakkaniemi ym. 2018, 67). Romakkaniemen, Lindhtin ja Laitisen (2018) tutkimusraportissa nuorisotyöntekijä nostaa esiin sosiaalisessa kuntoutuksessa saavutetun yhteisöllisyyden tärkeyden.

Tämmösiä palveluja ja toimintoja ne kaipaa. Ihan vaan sitä. Ja se ei oo ollu mikään suljettu ryhmä, vaan avoin, että nyt mennään elokuviin, ketkä lähtee mukaan, et se on käyty elokuvan jälkeen keskustelemassa elokuvasta ja sitten elämästä yleensäkin, niin semmosii ne monet kaipaa ja ne on niitä, joilla ei oo sitä ystäväpiiriä niin laajaa, semmoselle oon huomannu, et on tarvetta. (Romakkaniemi ym. 2018, 67.)

Vammaiset ihmiset määrittelevät osallisuuden monien eri arvojen kautta, kuten aktiivinen ja merkityksellinen kuuluminen yhteisöön, mahdollisuus valita ja hallita omia asioita, saavutettavuus ja esteettömyys, osallistumismahdollisuudet, yksilölliset ja yhteisölliset vastuut. He myös korostavat omia vaikutusmahdollisuuksiaan, muiden tukemista sekä sosiaalista yhteisöllisyyttä, inklusiota ja yhteisön jäsenyyttä. (Kivistö 2014, 132.) Tästä voi päätellä, että osallisuus ei siis ole pelkästään yksilöllinen kokemus, vaan se rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Yhteisöstä saatu tuki ja hyväksyntä voivat vahvistaa yksilön osallistumista ja hyvinvointia.

8.3 Itsemääräämisoikeus ja vaikutusmahdollisuudet kuntoutuksessa

Asiakas tuntee parhaiten oman tilanteensa ja elämänsä sekä sen, mitä hän haluaa kuntoutuksellaan saavuttaa (Notko 2016, 35). Asiakaslähtöisen tuen tarjoamiseksi työntekijän on tärkeää kuunnella asiakasta tarkasti ja ymmärtää,

mitkä asiat ovat hänelle merkityksellisiä. Lisäksi on huomioitava asiakkaan fyysinen ympäristö, kuten koti ja muut tilat, joissa hän liikkuu päivittäin. Myös hänen lähiyhteisönsä, ihmissuhteensa ja läheistensä tarpeet ovat oleellinen osa kokonaisuutta, sillä ne vaikuttavat asiakkaan hyvinvointiin ja arjen sujumiseen. (Notko 2016, 34.)

Asiakaslähtöisyys tarkoittaa asiakkaan oman näkemyksen ja toiveiden kunnioittamista hänen hyvinvointiinsa ja selviytymiseensä liittyvissä asioissa (Notko 2016, 35). Jokainen ihminen on ainutlaatuinen, ja hänen toiveensa sekä tarpeensa määräytyvät hänen henkilökohtaisen elämäntilanteensa, tunteidensa ja menneisyytensä perusteella. Kuntoutujaa tulisi kannustaa ottamaan vastuuta omista asioistaan ja ilmaisemaan mielipiteensä. Onnellisuus ei ole vain päämäärä, vaan se kulkee mukana kuntoutusprosessissa. (Notko 2016, 33.)

Kun asiakas nähdään kuntoutuspalveluiden kuluttajana, korostuu hänen itsemääräämisoikeutensa, mutta samalla tämä malli voi asettaa asiakkaan yksin vastuuseen omista valinnoistaan. Toisaalta jaettu asiantuntijuus ja yhteinen päätöksenteko tarjoavat asiakkaan mahdollisuuden tehdä päätöksiä yhdessä palvelunjärjestelmän työntekijöiden ja muiden tärkeiden toimijoiden kanssa, jolloin myös vastuu päätöksistä ja niiden seurauksista jaetaan yhdessä. (Notko 2016, 39.)

Jotta asiakas voi tehdä perusteltuja päätöksiä omasta kuntoutuksestaan, työntekijän tehtävänä on esitellä eri vaihtoehdot sekä niiden hyvät ja huonot puolet. Käytännössä tämä tarkoittaa asiakkaan aktiivista osallistumista kuntoutuksen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Erityisesti moniammatillisen yhteistyön kehittämisessä on tärkeää varmistaa asiakkaan osallisuus. Kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus vaikuttaa omaan kuntoutukseen vahvistavat vammaisten ihmisten itseluottamusta ja edistävät heidän hyvinvointiaan. (Notko 2016, 35.) Vuorovaikutustilanteessa, jossa osapuolet eivät ole tasavertaisessa asemassa, vahvempi kommunikoija voi tukea toista monin tavoin. Esimerkiksi kehitysvammaista asiakasta voi rohkaista ilmaisemaan itseään, varmistaa ymmärryksen oikeellisuuden, selittää käsitteitä selkokielellä ja jäsentää viestinsä selkeästi ilman liiallista tietomäärää yhdessä lauseessa. Kaiken tämän

voi tehdä kunnioittavasti, huomioiden toisen osapuolen mielipiteet ja antamalla vaikutelmaa vähättelystä tai ohittamisesta. (Notko 2016, 37.)

Notkon väitöskirjassa (2016) kuntoutusohjaajat kokivat, että vammaisia asiakkaita tukevia vuorovaikutustilanteita esiintyi useammin kuin tilanteita, jotka korostivat alistavaa tai eriarvoista asetelmaa. He kuvasivat yhteistyötään asiakkaiden kanssa pääosin myönteisesti ja korostivat kunnioittavaa, kannustavaa sekä empaattista lähestymistapaa. Kielteisiä vuorovaikutustilanteita esiintyi heidän arvionsa mukaan selvästi harvemmin. Heidän työskentelyssään painottui erityisesti asiakkaan mahdollisuuksien tukeminen ja valtaistumisen edistäminen. (Notko 2016, 58.)

Oleellista kuntoutuksessa on sen yksilöllinen räätälöinti, jotta se vastaa kunkin ihmisten tarpeita ja elämäntilannetta. Kuntoutuksen tulisi tukea elämän tavoitteita ja auttaa saavuttamaan henkilökohtaisia päämääriä. (Martin 2016, 197.) Marjatta Martinin (2016) väitöskirja osoittaa, että vammaisten nuorten kokemukset oman kuntoutuksen vaikutusmahdollisuuksista ovat vaihtelevia. Osa nuorista kokee, että heidän mielipiteensä ja tarpeensa oli otettu huomioon suunnitteluprosessissa. Osa arvioi pystyneensä vaikuttamaan kuntoutuksen suunnitteluun ja toteutukseen niin, että heidän näkemyksensä huomioitiin erittäin hyvin. Kuitenkin erityisesti vaikeavammaiset, kokevat jääneensä kuntoutuksen suunnittelussa sivuun, eikä heidän mielipiteitään oteta huomioon. Osa kokee, ettei heidän näkemyksillään ole vaikutusta kuntoutuksen tavoitteiden asettamiseen tai sen toteutukseen. Liikuntavammaiset sekä koulussa tai työelämässä olevat nuoret kokevat vaikutusmahdollisuutensa parhaiksi, kun taas kehitysvammaiset ja eläkkeellä olevat nuoret kokevat osallistumismahdollisuutensa ja vaikutusvaltansa kuntoutuksen suunnittelussa heikoimmiksi. (Martin 2016, 195.)

Sekä sosiaalityössä että kuntoutuksessa on korostettu asiakkaan entistä aktiivisempaa roolia kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Kuntoutuksessa on erityisesti painotettu asiakas ja voimavarakeskeisiä lähestymistapoja, joissa asiakkaan osallistuminen ja tavoitteiden sekä keinojen yhteinen määrittely ovat keskiössä. Tällöin korostetaan myös jaettua toimijuutta

koko prosessin ajan, jolloin asiakas on mukana aktiivisesti määrittämässä omaa kuntoutuspolkuaan. (Romakkaniemi ym. 2018, 75.)

8.4 Osallisuuden esteet ja haasteet kuntoutuksessa

Sosiaalinen kuntoutus on todettu tärkeäksi osaksi vammaisten osallisuutta niin arjessa kuin myös sen ulkopuolella. On kuitenkin tärkeää tuoda esiin myös osallisuuden esteet ja haasteet, joita vammaiset asiakkaat voivat kohdata kuntoutusprosessin aikana. Vammaisen ihmisen kohtaaminen ja heidän kanssaan asioiminen voi joskus epäonnistua. Heidät saatetaan nähdä ensisijaisesti vammaisina, eikä huomioida heidän yksilöllisyyttään. Vammaiset ihmiset toivovatkin, että heitä kohdattaisiin paremmin kuunnellen ja heitä kohdellaan yhdenvertaisina yksilöinä, joiden tarpeet ovat todellisia eikä niitä tule kyseenalaistaa. Osallisuuden kokemus ei saisi vaihdella työntekijöiden mukaan, vaan jokaisen asiakkaan yksilöllisyys on huomioitava. (Kivistö 2014, 153–154.)

Ongelmana on ilmennyt esimerkiksi se, että ihmiset suuntaavat puheensa vaikeavammaisten henkilön avustajalle sen sijaan, että puhuisivat itse henkilölle. Kivistön väitöskirjassa (2014) tutkimukseen osallistuneen vaikeavammaisen henkilön sanoin: ”Se vaan puhuu sille mun avustajalle eikä edes näe mua.” Miten vaikeavammaisen henkilö voi kokea olevansa osa yhteiskuntaa ja yhdenvertainen, jos häntä ei edes kohdata suoraan? (Kivistö 2014, 135.) Vammaisen kohdalla huomio saattaa kohdistua liiaksi vammaan, jolloin tärkeät osaamisen ja kyvykkyyden kriteerit jäävät huomioitta. Tällöin osaamista ei tunnisteta eikä arvosteta. Tätä ajattelumallia ohjaa usein tietämättömyys, pelot ja ennakkoluulot, joiden voittamiseksi on tarpeen lisätä tiedotusta. (Ekholm & Teittinen 2014, 91.)

Osallisuus ja yhteiskunnallinen osallistuminen edellyttävät esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumista. Esteellisyys tarkoittaa tilannetta, jossa jokin ulkoinen tekijä vaikeuttaa tai estää tavoitellun toiminnan toteutumista. Se liittyy ennen kaikkea mahdollisuuksien puutteeseen. (Kivistö 2014, 133.) Esteettömyyden puutteet voivat johtaa ainakin epäsuoraan syrjintään.

Osallistumismahdollisuuksia rajoittavat muun muassa raskaat ovet ilman automaattisia mekanismeja, kynnykset, kaduilla olevat tasoerot, talvella huonosti hoidettu lumityö ja rikki menneet hissit. (Kivistö 2014, 133.)

Vaikeavammaisten kokemusten mukaan ympäristön esteettömyys on edelleen rajallista, eikä se täytä elämänpoliittisen osallisuuden vaatimuksia riittäväällä tavalla (Kivistö 2014, 134). Ympäristön esteet rajoittavat itsenäistä toimimista ja heikentävät yhdenvertaisuuden kokemusta (Kivistö 2014, 133).

Valinnanmahdollisuudet ja päätöksenteko kaventuvat, jos kulkureitit, paikat ja tilaisuudet valitaan sen mukaan, mihin pääsee esteettömästi tai jos kaikki liikkuminen täytyy suunnitella etukäteen esteellisyyden vuoksi.

Seuraava kuvaus on Kivistön väitöskirjasta (2014) tutkimukseen osallistuneen kokemus jatkuvasta esteellisyyso Ongelmasta.

”Kaupunki on täynnä esteitä, kaikki kaupungin tilat...” (Kivistö 2014, 133.)

Jossain tapauksissa ympäristön esteet rajoittavat jopa asumisvalintoja.

Vaikeavammaiset saattavat kokea, että heitä ei pidetä yhteiskunnan täysipainoisina jäseninä, mikä näkyy esteettömyyden puutteena. Esteettömän ympäristön rakentaminen hyödyttäisi kuitenkin kaikkia. (Kivistö 2014, 133–134.)

Vammaiset henkilöt eivät yleensä tavoittele erillistä ”alakuultuuria”, vaan haluavat mahdollisuuden osallistua samoihin toimintoihin kuin muutkin.

Yhdenvertaisuus toteutuu silloin, kun ihminen voi olla mukana samoissa ympäristöissä kuin muut. Osallisuuden kokemuksessa merkittävää on se, millaiseksi asiakkaiden ja viranomaisten väliset kohtaamiset muodostuvat.

Osallisuuden kokemus vahvistuu, kun ihminen tuntee olevansa arvostettu ja aidosti kuullut vuorovaikutustilanteissa. (Kivistö 2014, 151.) Sosiaalista kuntoutusta on kuvailtu yleisesti toimintakyvyn vahvistamiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn, osallisuuden lisäämiseen ja elämänhallinnan tukemiseen tähtäävänä työnä. Se kattaa erilaisia kuntoutuspalveluja, joiden päämääränä on tukea kuntoutujien osallistumismahdollisuuksia ja elämänhallintaa, samalla vahvistaen heidän kykyään toimia omassa elämässään ja yhteiskunnassa. (Romakkaniemi ym. 2018, 17.) Kuitenkin vammaisten osallisuuden kokemus ei aina vastaa sosiaalisen kuntoutuksen määritelmiä, vaikka sen tulisi tukea vammaisten asiakkaiden osallisuutta tehokkaasti.

9 Pohdinta

9.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää, kuinka sosiaalinen kuntoutus voi edistää vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa. Tavoitteena oli tarkastella ja analysoida tutkimustietoa sosiaalisen kuntoutuksen menetelmistä ja käytännöistä, tunnistaa keskeisiä esteitä ja haasteita sekä selvittää millaisia mahdollisuuksia sosiaalisessa kuntoutuksessa on. Tulokset vastasivat sitä, mitä opinnäytetyöllä lähdettiin tavoittelemaan. Tuloksista ilmeni niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat vammaisten osallisuuden kokemuksiin kuntoutuksessa ja arjen tilanteissa.

Sosiaalinen kuntoutus tähtää vammaisten henkilöiden toimintakyvyn parantamiseen ja itsenäisen elämän tukemiseen. Se ei rajoitu pelkästään arkea helpottaviin palveluihin, kuten esteettömyyteen tai kuljetuspalveluihin, vaan keskittyy ennen kaikkea aktiiviseen muutostyöhön, joka vahvistaa osallisuutta ja sosiaalisia taitoja. (Kananoja 2012, 35.) Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät, kuten ryhmätoiminta, vertaistuki ja palvelun matala kynnyks tukevat vammaisten henkilöiden toimintakykyä, itsenäistä elämää ja yhteiskuntaan osallistumista. Kuntoutuksessa huomioidaan sekä yksilön tarpeet että yhteiskunnallisten esteiden purkaminen. Tulokset osoittavat, että sosiaalinen kuntoutus vahvistaa osallisuutta erityisesti asiakkaan aktiivisen roolin, yksilöllisen tuen ja yhteisöllisyyden kautta (Romakkaniemi ym. 2018, 67). Osallisuuden kokemus rakentuu niin yksilön, yhteisön kuin laajempien yhteiskunnallisten rakenteiden kautta, ja kuntoutuksen nähdään olevan keskeisessä roolissa näiden eri tasojen yhdistämisessä (Notko 2016, 32). Lisäksi tulokset korostavat palveluiden saavutettavuutta ja matalan kynnyksen periaatetta, sillä palveluiden vaikea saavutettavuus voi muodostaa esteitä osallisuudelle. Tulokset osoittavat, että yksilöllisesti räätälöidyt palvelut, joissa otetaan huomioon asiakkaan tarpeet ja elämäntilanne, edistävät parhaiten osallisuuden kokemusta (Kivistö 2014, 134).

Sosiaalinen kuntoutus ei kohdistu ainoastaan yksilöihin, vaan sillä voidaan edistää esteettömyyttä, yhteisöllisiä rakenteita ja vammaisten henkilöiden vaikutusmahdollisuuksia (Heikkilä ym. 2019, 41). Sosiaalisen kuntoutuksen avulla voidaan edistää laajempaa yhteiskunnallista osallisuutta. Tämä edellyttää palveluiden joustavuutta, moniammatillista yhteistyötä ja yksilöiden tarpeiden huomioon ottamista (Martin 2016, 68; Notko 2016, 33). Kuntoutuspalveluilla tuetaan osallistumista ja osallisuutta yhteisöön ja kaikkiin yhteiskunnan osaluoksiin, ne ovat vapaaehtoisia ja vammaisten henkilöiden saatavilla mahdollisimman lähellä omia yhteisöjään (27/2016, Yleissopimus vammaisten oikeuksista). Tulokset tukevat näkemystä, jonka mukaan osallisuus ei ole pelkästään yksilöllinen kokemus, vaan se rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja vaatii yhteiskunnallisten rakenteiden tukea (Kivistö 2014, 132).

Romakkaniemen ym. (2018) tutkimusraportissa sosiaalisen kuntoutuksen osallistavan sisällön tärkeys nousi esiin useaan otteeseen. Osallisuus ehkäisee syrjäytymistä ja köyhyyttä sekä vahvistaa yksilön voimavaroja ja taitoja, mahdollistaen aktiivisen osallistumisen yhteiskuntaan. Se on henkilökohtainen kokemus yhteisöön kuulumisesta, että todellinen mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa ja ympäristöönsä. (Leemann & Hämäläinen 2016, 591.)

Vertaistuen merkitys myös korostui, sillä se mahdollistaa kokemusten jakamisen ja luo tunnetta yhteisöllisyydestä, joka on osallisuuden kannalta olennaista (Romakkaniemi ym. 2018, 67). Vertaistuki voi toimia myös voimavarana, joka auttaa vammaisia henkilöitä vahvistamaan omaa toimijuuttaan ja saamaan tukea arjen haasteisiin. Sen kautta voidaan jakaa käytännön tietoa, joka ei välttämättä ole muuten helposti saatavilla, ja samalla rakentaa osallistujille tärkeää sosiaalista verkostoa. Tämä voi olla erityisen merkittävää, sillä yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemus voi heikentää osallisuuden kokemusta.

Vammaisen henkilön osallisuutta tulee tukea hänen ikäänsä, toimintakykyään, kehitysvaihettaan ja elämäntilannettaan vastaavalla tavalla. Osallisuutta ja kuulluksi tulemistä voidaan vahvistaa hyödyntämällä jaetun asiantuntijuuden periaatetta, jossa ammattilaisen lisäksi myös vammaisen henkilö itse sekä

hänen perheensä nähdään asiantuntijoina. (Laine ym. 2010, 184.) Asiakkaan aktiivinen rooli kuntoutuksen suunnittelussa ja päätöksenteossa edellyttää, että työntekijä esittelee eri vaihtoehdot sekä niiden hyödyt ja haitat selkeästi. Tämä vahvistaa asiakkaan mahdollisuuksia tehdä tietoon perustuvia valintoja omasta kuntoutuksestaan. Erityisesti moniammatillisen yhteistyön kehittämisessä on tärkeää varmistaa asiakkaan osallisuus, sillä kuulluksi tuleminen ja vaikutusmahdollisuus lisäävät itseluottamusta ja edistävät hyvinvointia. (Notko 2016, 35.)

Kuntoutuspalveluiden vaikuttavuuden kannalta olennaista on moniammatillinen yhteistyö ja kokonaisvaltainen lähestymistapa. Tavoitteena ei ole vain yksilön toimintakyvyn vahvistaminen, vaan myös ympäristön muokkaaminen osallistumista tukevaksi (Notko 2016, 34–35). Eri alojen asiantuntijoiden yhteistyö vahvistaa kuntoutuksen tuloksellisuutta (Martin 2016, 71). Tämä mahdollistaa sekä yksilöllisten että rakenteellisten esteiden tunnistamisen ja niiden purkamisen.

Tuloksista tuli ilmi, kuinka yhteiskunnalliset asenteet ja rakenteet vaikuttavat merkittävästi vammaisten henkilöiden osallisuuteen. Esteetön ympäristö on sekä turvallinen että korkealaatuinen, eikä se syrji ihmisiä heidän toimintakyvynsä perusteella, vaan ottaa huomioon moninaiset tarpeet osana yhteiskunnan rakenteita ja palveluja (Invalidiliitto 2025b). Esteettömyys tarjoaa perustan turvalliselle päivittäiselle elämälle (Kurki ym. 2021, 229–230). Sosiaalinen kuntoutus voi toimia välineenä tietoisuuden lisäämisessä ja ennakkoluulojen purkamisessa. Kivistön (2014) väitöskirjassa korostettiin osallisuuden kokemuksia etenkin ihmisten asenteiden ja yhteiskunnallisten rakenteiden esteiden näkökulmasta. Osallisuuden kokemuksen vahvistaminen vaatii paitsi yksilöllisiä tukitoimia myös laajempaa yhteiskunnallista muutosta, kuten esteettömien palveluiden kehittämistä, työelämän asenteiden muokkaamista ja osallistumismahdollisuuksien lisäämistä eri yhteisöissä (Kivistö 2014, 136). Esteettömien tilojen ja palveluiden kehittäminen, tiedon saavutettavuuden parantaminen sekä se, että vammaiset henkilöt nähdään aktiivisina toimijoina omassa elämässään eikä vain palveluiden vastaanottajina voi parantaa osallisuuden kokemusta merkittävästi. Oikeus päättää omista

asioistaan on olennainen osa asiakasturvallisuutta ja keskeinen tekijä lähes kaikissa vammaispalveluiden järjestämiseen liittyvissä kysymyksissä (Kurki ym. 2021, 227).

Kokonaisuudessaan tuloksista tuli ilmi, kuinka sosiaalinen kuntoutus tarjoaa monipuolisia ja joustavia keinoja vammaisten henkilöiden osallisuuden tukemiseen. Kuntoutuksen vaikuttavuus edellyttää kuitenkin, että se on asiakaslähtöistä, joustavaa ja yhteisöllistä, sillä jokaisen vammaisen henkilön tarpeet ja elämäntilanteet ovat yksilöllisiä. On tärkeää, että kuntoutuspalvelut mukautuvat asiakkaan tilanteeseen sen sijaan, että asiakkaan odotetaan sopeutuvan ennalta määrättyihin ratkaisuihin. Yksilöllinen lähestymistapa viittaa siihen, että vammaisten henkilöiden omat toiveet, tavoitteet ja voimavarat huomioidaan kuntoutusprosessissa, mikä voi auttaa vahvistamaan heidän itsenäisyyttään ja toimijuuttaan. Palvelun joustavuus mahdollistaa sen, että kuntoutus voidaan toteuttaa eri muodoissa ja eri ympäristöissä, esimerkiksi kotiin vietävänä palveluna tai ryhmämuotoisena toimintana. Yhteisöllisyyden merkitys korostuu erityisesti vertaistuen ja sosiaalisten verkostojen kautta, sillä osallisuuden kokemus rakentuu usein vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lisäksi on keskeistä, että sekä palvelujärjestelmä että yhteiskunta laajemmin tunnistavat ja purkavat osallisuutta rajoittavia esteitä. Tällä tavoin voidaan edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia ja lisätä heidän hyvinvointiaan sekä toimintakykyään yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä.

9.2 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa selkeitä yleispäteviä ohjeita, mutta useimmissa tapauksissa tiettyjä seikkoja kannattaa huomioida (Tuomi 2007, 150–152). Kaikessa tutkimustoiminnassa pyritään luonnollisesti minimoimaan virheet, jokaisen yksittäisen tutkimuksen kohdalla on siis tärkeä arvioida sen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 6). Tutkimusta tulee tarkastella kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen yhtenäisyys korostuu. Toisin sanoen, vaikka yksittäiset tutkimuksen osat täyttäisivät tietyt

kriteerit, niiden on myös oltava johdonmukaisia suhteessa toisiinsa. (Tuomi 2007, 150–152.)

Luotettavuuden arvioinnissa on tärkeää huomioida aineiston keruuprosessi. Keskeistä on tarkastella, miten aineisto on kerätty sekä menetelmällisesti että käytännössä. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota mahdollisiin erityispiirteisiin tai haasteisiin, jotka ovat vaikuttaneet aineiston keräämiseen. On myös tärkeä tuoda esiin ne tekijät, joita pidetään merkityksellisinä aineiston keruun kannalta. Myös tiedonantajien valintaperusteet, tutkimuksen aikataulu ja sen vaikutus tuloksiin ovat merkittäviä tekijöitä. On tärkeä esittää, miten analyysi on suoritettu ja miten johtopäätöksiin on päädytty, luotettavassa tutkimuksen raportoinnissa on riittävästi tietoa siitä, miten tutkimus on tehty, jotta lukijat voivat arvioida sen tuloksia. (Tuomi 2007, 150–152.)

Lähdekriittisyys on erityisen tärkeää opinnäytetyön luotettavuuden varmistamiseksi. Jos aihetta on tutkittu aiemmin, saatavilla on monipuolisesti lähdeaineistoa, jotka voivat perustua erilaisiin menetelmiin ja tuottaa toisistaan poikkeavia tuloksia. Tällöin on tärkeää osata valita tarkoin tutkimuksen kannalta olennaiset lähteet ja suhtautua niihin kriittisesti. Lähteitä voi arvioida alustavasti jo ennen tarkempaa perehtymistä esimerkiksi niiden iän, laadun ja uskottavuuden perusteella. (Vilka & Airaksinen 2003, 72–73.)

Opinnäytetyöni luotettavuuden varmistamiseksi kiinnitin huomiota useisiin keskeisiin seikkoihin prosessin eri vaiheissa. Ensimmäinen varmistin työni johdonmukaisuuden siten, että eri osat muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Tämä tarkoitti sitä, että tutkimuskysymykset, aineistonkeruumenetelmä, analyysi ja johtopäätökset olivat linjassa keskenään ja tukivat opinnäytetyötäni kokonaisuudessa. Aineistonkeruuprosessin luotettavuuden takaamiseksi kuvasin, kuinka aineisto kerättiin ja mitkä sisäänottokriteerit sekä poissulkukriteerit olivat aineiston valinnassa. Analyysin osalta pyrin varmistamaan, että tulokset perustuvat systemaattiseen ja huolellisesti toteutettuun analyysiin. Kuvailin analyysimenetelmän selkeästi, jotta lukija voi arvioida, kuinka tuloksiin sekä johtopäätöksiin on päädytty. Lisäksi kiinnitin erityistä huomiota lähdekriittisyyteen. Käytin luotettavia lähteitä

tietoperustassa, eniten hyödynsin tieteellisiä kirjoja, lainsäädäntöä sekä muita asiantuntijalähteitä. Aineistoksi kerääntyi ajankohtaisia, relevantteja ja luotettavia aineistoja, joiden alkuperän ja laadun arvioin huolellisesti. Tarkastelin eri mahdollisuuksia aineistoihin kriittisesti, vertaillen niiden näkökulmia ja punniten niiden soveltuvuutta opinnäytetyöni kannalta. Tämä auttoi varmistamaan, että teoriapohja ja taustoitukset perustuivat luotettavaan tietoon.

Eettisyys liittyy olennaisesti myös tutkimuksen laatuun. On tärkeää ymmärtää, että laadullinen tutkimus ei itsessään takaa tutkimuksen korkeaa laatua. Laadukas tutkimus edellyttää huolellisesti suunniteltua tutkimusasetelmaa, tarkoituksenmukaista metodologiaa sekä selkeää ja johdonmukaista raportointia. Vaikka eettisyys liittyy tutkimuksen luotettavuuden ja arvioinnin kriteereihin, se ei saisi jäädä pelkästään muodolliseksi tarkistuslistaksi. Sen sijaan eettisesti kestävä tutkimus ohjaa tutkijan vahva sitoutuminen rehellisyyteen, vastuullisuuteen ja tutkimuksen korkeaan laatuun. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 5.2.)

Tutkimuksen tekemiseen liittyy useita eettisiä kysymyksiä, jotka tutkijan on huomioitava koko prosessin ajan. Eettisesti kestävä tutkimuksen edellytyksenä on hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen. Eettinen harkinta alkaa jo tutkimusaiheen valinnasta, on tärkeää pohtia, kenen näkökulmasta aihe valitaan ja miksi kyseinen tutkimus tehdään. Esille nousee usein kysymyksiä, kuten tulisiko valita ajankohtainen, muodissa oleva aihe, tai valitaanko aihe, joka on helposti toteutettavissa, mutta ei erityisen merkittävä. Aiheen yhteiskunnallinen merkitys on myös tärkeä pohdittava tekijä. Eettisesti keskeistä on lisäksi varmistaa, ettei plagioi muiden työtä, tutkimustulokset esitetään rehellisesti ja tarkasti, raportointi on selkeää eikä harhaanjohtavaa, eikä muiden tutkijoiden osallisuutta vähätellä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 23–27.)

Opinnäytetyöni eettisyys on perustunut huolelliseen harkintaan kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Aiheen valinnassa olen kiinnittänyt huomioita sen yhteiskunnalliseen merkitykseen ja ajankohtaisuuteen, sekä varmistanut, että opinnäytetyön tulokset tuovat esille vammaisten henkilöiden osallisuuden kokemisen tärkeyden. Olen pyrkinyt lähestymään aihetta objektiivisesti ja

rehellisesti, ilman ennakkoasenteita tai valikoivaa tulosten esittämistä. Aiheeni käsittelee vammaisten henkilöiden osallisuutta, mikä edellyttää erityistä sensitiivisyyttä ja kunnioitusta tarkasteltavaa aihepiiriä ja siihen liittyviä henkilöitä kohtaan. Olen huomionnut eettiset periaatteet, kuten rehellisyyden ja huolellisuuden kaikissa opinnäytetyön vaiheissa. Eettisesti kestävän työn keskiössä on tutkittavien oikeuksien kunnioittaminen. Vaikka opinnäytetyöni ei sisältänyt suoraa vuorovaikutusta osallistujien kanssa, olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että vammaisten henkilöiden asemaa ja kokemuksia käsitellään kunnioittavasti ja eettisesti kestäväällä tavalla. Olen välttänyt stereotypioita tai oletuksia, jotka voisivat vääristää opinnäytetyön tulosten näkökulmaa. Olen huolehtinut siitä, että opinnäytetyöni tulokset ja johtopäätökset eivät sisällä harhaanjohtavia tai virheellisiä väittämiä ja että lähdeaineistoa on käsitelty vastuullisesti. Kaikki käytetyt lähteet on merkitty asianmukaisesti, ja olen varmistanut sen, että esittämäni tulokset perustuvat alkuperäisiin aineistoihin eikä niiden sisältöä ole muokattu vääristelevällä tavalla. Näillä periaatteilla olen pyrkinyt varmistamaan, että opinnäytetyöni on eettisesti kestävä.

9.3 Opinnäytetyön prosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessin aikana olen syventynyt sosiaalisen kuntoutuksen merkitykseen vammaisten ihmisten osallisuuden edistämiseksi. Opinnäytetyön tekeminen on ollut monivaiheinen prosessi, joka on edellyttänyt kykyä hallita laajoja tietokokonaisuuksia sekä taitoa analysoida ja jäsentää tietoa kriittisesti. Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu, että tutkimusprosessin eri vaiheissa on jatkuvasti arvioitava käytettyjä menetelmiä ja pohdittava tutkimusongelmien muodostumista suhteessa saatavilla olevaan tietoon. Olen huomannut, kuinka tärkeää on tarkastella tutkimusaihetta eri näkökulmista ja huomioida sosiaalisen kuntoutuksen moninaiset vaikutukset sekä yksilöiden että yhteiskunnan tasolla.

Opinnäytetyön tekeminen on vaatinut itsenäistä työskentelyä, ajanhallintataitoja ja pitkäjänteisyyttä. Olen joutunut kohtaamaan tutkimusprosessin aikana

erilaisia haasteita, kuten aineiston jäsentämiseen ja lähteiden kriittiseen arviointiin liittyviä kysymyksiä. Toisaalta nämä haasteet ovat kehittäneet kykyäni ratkaista ongelmia, tehdä perusteltuja päätöksiä ja hallita tutkimusprosessia kokonaisuutena. Laadullisen tutkimuksen tekeminen on opettanut minulle, kuinka tärkeää on pysyä avoimena uudelle tiedolle ja antaa tutkimusprosessin ohjata lopullisia johtopäätöksiä, sen sijaan että yrittäisi sovittaa aineistoa ennalta määriteltyihin odotuksiin.

Opinnäytetyön teoriapohjan rakentaminen ja siihen liittyvä kirjallisuuden läpikäyminen on ollut erittäin opettavaista. Sosiaalinen kuntoutus on laaja ja moniulotteinen käsite, ja sen eri ulottuvuuksien ymmärtäminen on edellyttänyt syvällistä perehtymistä aiempiin tutkimuksiin, lakeihin ja käytännön toimintamalleihin. Teoreettisen viitekehyksen rakentaminen on kehittänyt kykyäni yhdistää eri tietolähteitä, hahmottaa kokonaisuuksia ja esittää tietoa selkeästi ja johdonmukaisesti. Lisäksi se on vahvistanut lähdekriittisyyttäni, sillä olen arvioinut eri lähteiden luotettavuutta ja sovellettavuutta omaan tutkimukseeni.

Opinnäytetyön tekeminen on myös tukenut merkittävästi ammatillista kasvuani. Työ on auttanut minua ymmärtämään syvällisemmin vammaisten ihmisten osallisuuden haasteita ja mahdollisuuksia sekä sitä, millaisia keinoja sosiaalinen kuntoutus voi tarjota osallisuuden edistämiseksi. Olen oppinut tunnistamaan keskeisiä rakenteellisia ja yksilöllisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat vammaisten ihmisten mahdollisuuksiin osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisesti. Tämä tieto ei ainoastaan laajenna ymmärrystäni sosiaalialan käytännöistä, vaan se antaa minulle myös konkreettisia valmiuksia soveltaa oppimaani tulevaisuuden työelämässä. Perehtyminen laajaan tutkimusaineistoon ja aiempaan kirjallisuuteen on vahvistanut myös tutkimus- ja analyysitaitojani. Olen oppinut jäsentämään suuria tietomääriä, vertailemaan erilaisia näkökulmia ja muodostamaan omia perusteltuja johtopäätöksiäni.

Opinnäytetyö on ollut kokonaisuudessaan monipuolinen ja opettavainen prosessi, joka on kasvattanut osaamistani. Se on tarjonnut arvokasta tietoa ja taitoja, joita voin hyödyntää sekä työelämässä että mahdollisesti jatko-

opinnoissa. Opinnäytetyöprosessi on myös vahvistanut käsitystäni siitä, että haluan tulevaisuudessa työskennellä sellaisten tehtävien parissa, joissa voin edistää vammaisten ihmisten osallisuutta ja hyvinvointia yhteiskunnassa.

9.4 Jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuudet

Opinnäytetyöni tarjoaa tietoa sosiaalisen kuntoutuksen merkityksestä vammaisten ihmisten osallisuuden tukemisessa. Työ voi toimia tietoperustana sosiaalialan ammattilaisille, päätöksentekijöille ja muille aiheesta kiinnostuneille, jotka haluavat kehittää vammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksia ja palveluita. Opinnäytetyö tuo esiin sekä sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä että haasteita, ja se voi tarjota suuntaa tuleville tutkimuksille sekä kehittämistyölle.

Jatkotutkimuksissa voisi syventyä tarkemmin tiettyihin sosiaalisen kuntoutuksen menetelmiin ja niiden vaikuttavuuteen. Mielenkiintoinen näkökulma olisi vertailla eri asiakasryhmien tarpeita ja selvittää, millaiset kuntoutusmenetelmät toimivat parhaiten eri tilanteissa. Lisäksi jatkotutkimuksissa voitaisiin tarkastella osallisuuden kokemusta vammaisten henkilöiden näkökulmasta esimerkiksi laadullisin menetelmin, kuten haastattelujen tai elämäkertatutkimuksen kautta. Tämä antaisi syvempää ymmärrystä siitä, millaisia merkityksiä ja kokemuksia sosiaalinen kuntoutus tarjoaa vammaisten ihmisten arjessa.

Kehittämistyön näkökulmasta voisi olla hyödyllistä luoda uusia toimintamalleja tai työmenetelmiä, jotka tukevat sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita. Esimerkiksi voitaisiin kehittää konkreettisia osallistamisen keinoja, joiden avulla vammaiset henkilöt voisivat entistä paremmin vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ja palveluiden suunnitteluun. Toiminnallisen opinnäytetyön kautta voitaisiin esimerkiksi luoda opas tai koulutusmateriaali sosiaalialan ammattilaisille siitä, kuinka osallisuutta voidaan käytännössä edistää sosiaalisen kuntoutuksen keinoin.

Lähteet

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Häkkinen, T. 2011. Kehitysvammaisen seurakuntalaisen osallisuus kirkon kehitysvammaatyössä. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Invalidiliitto. 2025a. Vammaispalvelut ja sosiaalihoitolaki. <https://www.invalidiliitto.fi/vammaisuus/vammaisten-oikeudet/vammaispalvelut-ja-sosiaalihoitolaki> 17.02.2025.
- Invalidiliitto. 2025b. Esteettömyys. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys> 17.02.2025.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere. BookBeat. 10.05.2024.
- Kananoja, A. 2012. Sosiaalinen kuntoutus ja sosiaalihoillon uudistuksen suunta. *Kuntoutus*, 35(4), 35–40. <https://journal.fi/kuntoutus/article/view/147270/93989> 19.02.2025.
- Kiilakoski, T. 2007. Johdanto: lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretchel Anu & Kiilakoski Tomi (toim.). *Lasten ja nuorten kunta*.
- Kivistö, M. 2011. Henkilökohtainen apu ja monimuotoinen osallisuus. Tutkimus vaikeavammaisten osallistumisesta ja osallisuudesta. Lapin Yliopisto. Sosiaalityön erikoistumisopinnot/Hyvinvointipalvelujen koulutusohjelma. Ammatillinen lisensiaatin tutkinto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=16b1a702-1dd8-4a0d-8d96-5427221e5faa> 14.10.2024.
- Kurki, T., Jylhä, V. & Kekoni, T. 2021. Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977.
- Leemann, L. & Hämäläinen, R. 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. *Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka* 81, 586–594. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131350/YP1605_Leemann%26Hamalainen.pdf?sequence=2&isAllowed=y 14.2.2025.
- Liinamaa, P. 2016. Vammaisten henkilöiden osallisuus ja sen monet tasot. Jyväskylän yliopisto/Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53180/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201703031575.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 24.05.2024.
- Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. *Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehitys*. Snellman-instituutin A-Sarja 24/2008. Kuopion yliopisto. Väitöskirja. 25.02.2025.
- Nurmi-Koikkalainen P. 2017. Mitä vammaisuudella tarkoitetaan? Teoksessa NurmiKoikkalainen, P., Ahola, S., Gissler, M., Halme, N., Koskinen, S., Luoma, M-L., Malmivaara, A., Muuri, A., Sainio, P., Sääksjärvi, K. & Väyrynen, R. *Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta - analyysia*

- THL:n tietotuotannosta. THL – Työpäpaperi 38/2017. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. 17.02.2025.
- Pensola, T., Kesseli, K., Shemeikka, R., Rinne, H. & Notkola, V. 2012. Kuntoutukseen? Sosioekonomiset tekijät Kelan kuntoutukseen hakemisessa ja myönnöissä. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Ellibs Library. 12.2.2025.
- Päkkilä, A., Pöyskö, H. & Tolonen, M. 2021. Sosiaalinen kuntoutus. Oulun Ammattikorkeakoulu. opinnäytetyö. Sosiaalialan Tutkinto-ohjelma. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/356976/pakkila_anniina_poysko_hannele_tolonen_maria.pdf?sequence=2&isAllowed=y 24.05.2024.
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Somerkivi, P. 2000. Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Helsinki: Valopaino Oy.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2024. Osallisuuden edistäminen. <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen> 14.2.2025.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2025. Sosiaalinen kuntoutus. <https://stm.fi/sosiaalinen-kuntoutus> 19.02.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Työpäpaperi: Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus – Kuntakyselyn tulokset. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131975/URN_ISBN_978-952-302-803-6.pdf?sequence=1 19.05.2024.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Työpäpaperi: Osallisuus kuuluu kaikille- Innokylän innovaatiokatsaus. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN_ISBN_978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y 19.05.2024.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023a. Vammaispalvelujen käsikirja. Asian vireille tuleminen ja hakemus. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/asian-vireille-tuleminen-ja-hakemus> 24.09.2024.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023b. Mitä toimintakyky on? <https://thl.fi/aiheet/toimintakyky/mita-toimintakyky-on> 19.02.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2024. Työpäpaperi: Vammaispalvelut hyvinvointialueilla syksyllä 2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149049/URN_ISBN_978-952-408-299-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y 28.02.2025.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö tammi. BookBeat. 26.05.2024.
- Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue: johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Vammaispalvelulaki 675/2023.
- Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

- Vehmas, S. 2014. Vammaisuus ja yhteiskunnallisesti luodut haitat. *Janus* 22 (1). 84–88. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/1f5de0f7-0c19-4da9-981a-a16bca0ea152/content> 19.02.2025.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.
- Vilkkä, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Art House. E-kirja. Ellibs Library. 1.11.2024.
- World Health Organization. 2025. Disability. https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1 18.02.2025.
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016.

Kirjallisuuskatsauksen tutkimuskohteet

Tekijä(t), julkaisuvuosi, julkaisun nimi	Tutkimuksen tarkoitus ja tehtävä	Osallistujat ja tutkimusmenetelmä	Tutkimuksen tulokset
Martin, M. 2016 Nuoruus, vammaisuus ja kuntoutuksen merkitys. väitöskirja	Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella vammaisten nuorten elämäntilanteen muotoutumista heidän kokemustensa ja niihin liittämien merkitysten kautta. Erityisenä tarkastelun kohteena olivat kuntoutuspalvelut ja niiden merkitys nuorten elämässä.	Tutkimukseen osallistui 198 nuorta, jotka olivat saaneet Kelan vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta, heistä 17 valittiin syventäviin haastatteluihin. Tutkimuksessa käytettiin monimenetelmällistä lähestymistapaa, tähän kuului kyselytutkimus, haastattelut, kvantitatiivinen analyysi ja kvalitatiivinen analyysi.	Tutkimus osoitti, että vammaisten nuorten elämäntilanteet ja tulevaisuuden tavoitteet vaihtelivat yksilöllisesti. Nuoret olivat pääosin tyytyväisiä elämäänsä, mutta vamman laatu vaikutti sosiaalisiin suhteisiin ja elämänhallintaan. Kuntoutuspalvelut tukivat nuorten hyvinvointia, ja niiden kehittämisessä tulisi huomioida yksilölliset tarpeet.
Kivistö, M. 2014 Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen: monimenetelmällin en tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä	Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella, millainen kuva vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta voidaan tuottaa monimenetelmällisellä tutkimusasetelmalla. Tehtävänä oli analysoida, miten erilaiset metodologiset	Tutkimukseen osallistui vaikeavammaisia henkilöitä, ja aineistona olivat asiakasrekisteri, haastattelut ja palvelusuunnitelmat. Menetelminä käytettiin kvantitatiivista analyysiä, laadullista sisällönanalyysiä ja diskurssianalyysiä osallisuuden tarkasteluun.	Tutkimus osoitti, että vaikeavammaisten henkilöiden osallisuus jää usein vajavaiseksi toiminnan, kokemusten ja kielenkäytön tasolla. Monimenetelmällinen lähestymistapa toi esiin osallisuuden dynaamisuuden ja mahdollisuuden muutokseen.

väitöskirja	lähestymistavat vaikuttavat osallisuuden kuvaamiseen ja tulkintaan.		
Ekholm, E. & Teittinen, A. 2014 Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus: Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä tutkimusraportti	Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella vammaisten nuorten aikuisten työntekijäkansalaisuuden esteitä ja edellytyksiä. Selvittää, miten työ muodostaa taloudellisen ja sosiaalisen sidoksen yksilön ja yhteiskunnan välillä sekä millaiset tekijät vaikuttavat vammaisten nuorten työllistymiseen.	Tutkimukseen osallistui 21 vammaista nuorta aikuista, joista suurin osa oli liikunta- tai näkövammaisista, sekä 15 työnantajaa. Aineisto kerättiin haastatteluilla, ja tutkimusmenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.	Tutkimus osoitti, että vammaisten nuorten työllistymiseen vaikuttavat koulutus, työharjoittelu, oma aktiivisuus ja tukipalvelut. Työpaikat olivat usein esteettömiä, mutta osa nuorista kohtasi ennakkoluuloja ja joutui todistelemaan osaamistaan. Työkyvyttömyyseläkkeen ansaintarajan korotusta sekä selkeämpää tietoa työllistämistuista toivottiin.
Notko, T. 2016 Vuorovaikutussuhteet ja valtaistuminen: kuntoutustyöntekijän ja vammaisen ihmisen näkemyksiä vammaisuudesta väitöskirja	Tutkimus tarkasteli vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten vuorovaikutusta sekä sen vaikutusta identiteetin rakentumiseen, valtaistumiseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tavoitteena oli tuoda esiin vuorovaikutuksen merkitys vammaisen ihmisen asemaan perheessä ja palvelujärjestelmässä.	Tutkimuksen aineisto koostui neljästä osatutkimuksesta. Ensimmäisessä osatutkimuksessa haastateltiin kolmea liikuntavammaista äitiä. Toisessa osatutkimuksessa aineistona olivat kahden mielenterveyskuntoutuksen kuntoutusohjaajan haastattelut ja työssään tekemät kirjaukset. Kolmas ja neljäs osatutkimus	Tutkimuksen tulokset osoittivat, että vammaisten ja pitkäaikaissairaiden vuorovaikutuskokemukset voivat vahvistaa tai estää identiteetin ja valtaistumisen kehitystä. Vammaisten äitien kokemukset kuvasivat vammaistavien yhteiskunnallisten odotusten vastustamista ja tuen merkitystä äitiyden rakentumisessa.

	ä sekä löytää keinoja, joilla vuorovaikutus voi vahvistaa vammaisten ihmisten toimintavoimaa ja itsenäisyyttä.	perustuivat lomakekyselyyn, johon vastasi 148 erikoissairaanhoidossa työskentelevää kuntoutusohjaajaa. Tutkimusmenetelminä käytettiin laadullista sisällönanalyysiä ja teemoittelua.	Kuntoutusohjaajien näkemykset keskittyivät tukemaan asiakkaiden omaa mielipiteen ilmaisua ja toimintakyvyn vahvistamista asiakaslähtöisesti.
Heikkilä, M., Ruuth, M. & Puumalainen, J. 2019. Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautuminen. tutkimusartikkeli	Tutkimuksen tarkoitus oli tarkastella sosiaalisen kuntoutuksen toimintaa ja sen merkitystä erityisesti vaikeassa asemassa olevien asiakkaiden tukemisessa. Tehtävänä oli ymmärtää, miten sosiaalihuollon ja muiden palvelujen verkostot voivat tukea asiakkaita, joilla on moninaisia, pitkittyneitä ongelmia ja miten matalan kynnyksen palvelut voivat parantaa osallisuutta.	Tutkimukseen osallistui sosiaalihuollon ammattilaisia, jotka työskentelevät vaikeassa asemassa olevien asiakkaiden kanssa. Lisäksi tutkimukseen osallistui asiakkaita, jotka ovat saaneet sosiaalista kuntoutusta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista tutkimusta, jossa hyödynnettiin puolistrukturoituja haastatteluja. Haastatteluissa kerättiin syvällistä tietoa ammattilaisten kokemuksista ja asiakaskokemuksista sosiaalisen kuntoutuksen toimivuudesta.	Tutkimuksen tulokset osoittivat, että sosiaalinen kuntoutus koettiin pääosin positiivisena ja hyödyllisenä asiakkaiden elämänlaadun parantamiseksi. Ammattilaiset raportoivat, että kuntoutus tarjosi asiakkaille tukea arjen hallintaan ja sosiaalisten suhteiden vahvistamiseen. Haasteina nousivat kuitenkin resurssien puute sekä asiakkaiden motivaatio ja valmius osallistua kuntoutukseen. Asiakkaiden kokemukset vaihtelivat, mutta monet kokivat saaneensa tukea ja ohjausta elämänhallintaan.

<p>Romakkaniemi, M., Lindh, J. & Laitinen, M.</p> <p>2018</p> <p>Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa tutkimusraportti</p>	<p>Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella nuorten aikuisten osallisuutta sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen asiakkaina. Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, kuinka nuorten kokemustieto, paikallisuus ja kulttuuri vaikuttavat osallisuuden tukemiseen. Lisäksi tutkimus pohti sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseen liittyviä ammatillisia ajattelu- ja toimintatapoja ja korostaa monialaisen yhteistyön merkitystä.</p>	<p>Tutkimuksen osallistajat koostuivat 24 nuoresta aikuisesta, jotka ovat olleet sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaina. Lisäksi tutkimuksessa oli mukana neljä sosiaalisen kuntoutuksen palveluntuottajaa, jotka osallistuivat ryhmähaastatteluihin. Tutkimusaineisto kerättiin yksilöhaastatteluilla nuorilta aikuisilta, ryhmähaastatteluilla palveluntuottajilta sekä tilastoaineistolla.</p>	<p>Tutkimuksen tulokset osoittivat, että nuorten aikuisten osallisuus sosiaalisessa kuntoutuksessa vaihtelee heidän toimijuusroolien mukaan. Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisessa korostuu yhteisöllinen toiminta, monialainen yhteistyö ja nuorten osallisuus. Lisäksi tutkimus tuo esiin tarpeen sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellisen ja sisällöllisen kehittämisen suhteen, sillä se on vielä osin epäselvä työntekijöille ja asiakkaille.</p>
---	---	--	--

